

לקוטי ארץ-ישראל

במאמר זה קובצו פסקאות מכת"ק של הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל הקשורות לא"י שלא פורסמו עד כה. אין פסקאות אלו באות לבטא את מכלול משנתו של הרב על א"י, כי אם להוסיף נדבך נוסף בהבנת ערכה של א"י.

כמו כן הובאו מספר קריאות ומכתבים, שפורסמו במקומות שונים, וקובצו כאן.

א. ליקוטים מעין אי"ה.

ב. לקוטים על עניני א"י.

ג. קריאות ומכתבים.

א

ליקוטים מעין אי"ה על א"י

תניא רשב"י אומר ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולם לא נתנם כ"א ע"י יסורין ואלו הן תורה וא"י ועוה"ב. (ברכות ה.)

יש מעלות שהם בטבע האדם לפי שורש יצירתו באשר הוא אדם להשיגן, וכיון שהן שוים לטבע א"צ יסורין כדי לזכות אליהן. אמנם לזכות למעלה שהיא חוץ לטבע, ולמעלה מן הטבע, אין כוחות הגוף שהם טבעיים מוכנים לזה כ"א ע"י יסורין, כענין הנבואה שכשהיתה חלה היו אבריהם מתפרקים כמו שביאר הרמב"ם ביסוד"ת וכמו שהפסוקים מורים בדניאל ועוד במקומות רבים. והכל מפני שהנבואה היא מעלה עליונה חוץ לטבע, אין הגוף הטבעי מקבלה כ"א ע"י יסורים, שיותש חילו וישבר. ע"כ אלו הג' מעלות הן כולן למעלה מן הטבע. והנה האדם מורכב משכל, גוף, ונפש. ומצד שלשתן יוכל להיות לו מעלות שוות אל הטבע, וגם יוכל להתרומם מעל חוקי הטבע בשלשתן. וישראל הכינם הקב"ה שבג' אלה יתעלו מעל עניני הטבע. מצד השכל נתן להם התורה לרומם השלמת שכלם למעלה מכח הטבע. ומצד הגוף א"י, שהיא ארץ גופנית, ומ"מ יש בה כח קדושה סגולי למעלה מענין הטבע. ועוה"ב מצד הנפש לזכות למעלה עליונה גבוהה מן הטבע. ע"כ כולם לא נתנו כ"א ע"י יסורין.

היה ר' מאיר אומר ממשמע שנא' וערלתם ערלתו את פריו איני יודע שעץ מאכל הוא, אלא מה ת"ל עץ מאכל, להביא עץ שטעם עזו ופריו שוה, ואיזהו זה הפלפלין, ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה, וללמדך שאין א"י חסרה כלום שנאמר ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה. (ברכות לו:)

עיקר הדבר הוא להורות שהמעלה השלמה שישראל ראוים לזכות בה ע"י א"י שיהיו במדרגה כזאת שלא די שקנינים של עושר ומותרות לא יזיקו להם לשלימותם הרוחנית האמיתית, כ"א יסיפו ע"י אומץ

בשלימות ודרך ד' הישרה. ומהטוב הגשמי נבין אל הרוחני, שכמו שמצד המזג הראוי היה מקום הפלפלין בטבעם רק בארצות הקצוות כמאמרם ז"ל חוט היוצא לכוש וזורע בו פלפלין, וכוש הוא בקצה היישוב, מ"מ אין א"י שהיא באמצע הישוב חסרה כל טוב אפי' מהדברים הראויים להיות במקומות הקיצוניים. וכן כל הטוב הרוחני של כל הידיעות והחכמות שבעולם, אע"פ שמצד מקומן ומדרגתן של הידיעות ישנן שהם ראויים להיות אצל עמים אחרים שמיוחדים לכך, מ"מ א"א שתהיה א"י חסרה כלום, ע"כ נקראת רבתי בדעות.

כי אתא רבין אמר, אילן אחד היה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מזרידים ממנו ארבעה סאה גזולות משלש בריכות כחדש. (ברכות מד.)

ההערה הגדולה מזה בענין ישוב א"י שראוי להשתדל בכל דרכי הכלכלה, ושכולם בכלל מצות ישוב א"י, שגם בדברים הטפלים לעבודת האדמה כמו גידול יונים, ג"כ אפשר שישלח ד' ברכה גדולה וגם מזה ימצאו רבים חית ידם בכבוד, בארץ אשר ד' דורש אותה. ע"כ יהיה לנו למשל הדרך המפואר וריבוי הברכה שנתברכה הארץ בגידול היונים שהוא ענף טפל ורוה ביישובה של ארץ. וממנה נלמד לדורות בכל סעיפי המחיה לאחוז בהם, וברכת ד' תהיה גם עליהם, והכל הוא בכלל מצות ישיבת א"י החביבה מאד, שהיא יסוד לכל האשר התכליתי.

כי אתא ר' יצחק אמר, עיר אחת היתה בא"י וגופנית שמה שהיו בה שמנים זוגות אחים כהנים נשואים לשמנים זוגות אחיות כהנות, וכדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשכחו בר מבנתיה דר' חסדא דהוו נסיבן לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא, ואע"ג דאינהו הוו כהנתא אינהו לא הוו כהני. (שם)

מצב המשפחה כשהיא בשלוח והשקט הוא אות נכון על שלימות המוסר והמדות שבעם. ומעתה כמה נהדר לנו מחזה השלימות של מדותיהם הקדושות של אבותינו, שכפי הנהוג שאם לא תמצא אחת מהאחיות מנוחה נכונה בבית אישה אז לא תרצה אחותה גם הוריה להתחתן עוד עם אחי חתנם הראשון. ולהיפוך, כאשר יראו באשר בתם והצלחתה, ימשך לבכם להתחתן עם אחיו. וזוהי מעלה העליונה שבמוסר המדות, וביותר ככהנים, שהם בטבע אנשי דקפדי כדחז"ל בג"ד, ועמך כמריבי כהן. ועכ"ז שמנים זוגות אחיות כהנות היו נשואות לשמונים זוגות אחים כהנים, וכולנה מצאו שלוח ומנוחה בבית אישיהן, עד שדבק לבבן ולבב הוריהן להגדיל החיתון. ובאשר יסוד שלום המשפחה באומה תלוי בחיי הצניעות, ע"כ כפי ערך שיגדל כח יראת ד' וטהרת הקדושה בעם יגדל אשר המשפחה. ע"כ נאה לעיר הזאת שמה גופנית, כדחז"ל על הגפן שאין ראוי לו כ"א הרכבה ממינו, ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל. אף גם זאת היא הוראה על מצב בריאות הגוף והנפש אשר ברך ד' את עמו בהיותם שלמים לפניו בארצו, כאשר ע"פ חקרי טבע היצירה ידענו כי בהיות מצב בריאות הורים במעלה טובה אז יטיב לנולדים מהם אם יהיו קשורים בקשרי משפחה [חוץ מעריות ושניות], וע"פ רוב וכמעט בכל המקרים בהיות איזה חולי נמצא בהורים אם יהיו קרובי

משפחה יגדל הרושם בנולד מהם. ובאשר כפי הרגיל בהקפדה של נשואי כהן לכהנת יזדמן ע"פ רוב הנשואים מבני משפחה אחת, והוא עלה יפה עד שרבים התמידו בדבר, והוא אות נאמן על מצב שלימות הגוף והנפש, שבא רק לרגלי הדרכה ישרה הבאה מדרכה של תורה שהיא עץ חיים למחזיקים בה. אמנם חיים כאלה שמביאים להשלמת המעלות הנפשיות באופן מעולה כזה עד שמביא תכלית בריאות הגוף והנפש בכללות העם לדורותיו א"א לישראל לזכות כ"א בהיותו נטוע בארץ ד' המיוחדת לו לפי סגולתו העליונה. אבל בארץ נכריה א"א שתצא סגולה כזאת בפועל, ע"כ מקרים כאלה נעשים נמנעות. ובדקו רבנן מסורא ועד הנהרדעא ולא אשכחו כו' ואע"ג דאינהי הוו כהנתא אינהו לא הוו כהני, ופעולות הנפשיות שמיוחדות לכהנים בטבעם להיות בעלי רגש חם, שאם לא ילוו אליו שלימות גדולה וחינוך מתוקן מאד יהיו ממנו תוצאות להפרעת שלום של חיי המשפחה, ודאי ניכר ביותר בכהנים בבנים מבכנות שאין להן כח הכהונה, ומסתמא כללות סגולותיהן כולן חלושות בהן. ע"כ גם בהמצא המחזה הזה ביקרת מציאותו לא נמצא כ"א בבית כהנות ולא בכהנים עצמם, כי לב רגו בחוץ לארץ הוא דכתיב, אבל אה"ק היא מוסיפה בקדושתה חן וכבוד ושלוש ואשר על יושביה, שגורם לחיי המשפחה לעלות במעלת החן והתפארת להצלחת הגוי כולו, ולמרבה הברכה והשלום.

רבין ואבבי הוו קאזלי באורחא, קדמיה חמרא דרבין לדאבבי ולא א"ל ניזיל מר, אמר מדסליק האי מרבנן ממערבא גם ליה דעתייה. (ברכות מז:)

מפני שיש לארץ ישראל היתרון שאוירה מחכים, כי התורה בהכרתה הפנימית ראוי שתהיה ניכרת לאמתתה רק בא"י, מפני ששם היא ראויה להתקיים כצורתה בכל פרטיה. אבל בחו"ל לעומת א"י כל קיום התורה והמצות הוא רק בערך ציונים כדחז"ל בספרי ודברי הרמב"ן בזה, שיסודה של תורה הוא בא"י. והנה יש יתרון בחכמה בכמות, דהיינו מי שלמד יותר, ואפילו חוץ לבקיאות גם בפלפול וסברא יש ג"כ ערך של כמות, הדברים שאפשר לאמרם בפה ולשון בדרכה של תורה, וזה אינו תלוי במקום. אמנם ההכרה הפנימית מתגדלת בטבע בא"י, מפני שהיא מקומה האמיתי. ויוכל המכיר רק להכיר בעצמו יתרון ההכרה, ע"כ יוכל היות שבלא כונה ירום לבבו בהכירו יתרונו שבא מצד קדושת הארץ. אבל כמתרעם ע"ז אמר, כיון שאינו יתרון שבא מצד מעלת האיש כשהוא לעצמו, כ"א מעלת המקום גורמת, אין ראוי לבקש מזה כבוד ויתרון, כי יתרון הכבוד ראוי שיביא התעוררות להיות מוסיף שלימות בדבר התלוי בבחירה. ע"כ כיון שמצד עמלה של תורה יגדל הת"ח שבחו"ל ממנו, רק לפי הקנינים הברורים שעל פיהם יקום דבר במשפט התורה ראוי לשקול ערך הכבוד.

אחרים אומרים, אפילו קרא ושנה ולא שמש ת"ח הרי זה עם הארץ. (ברכות מז:)

כי רק כשעיניו יחזו מוצא ההלכות מרחובות מכוועי כללותיהן או יבחין מתוך הפרטים עוצם כח הכללי, ומתוך כירור הכללים ויחושם החזק אל הפרטים יגלה כחם והודם של הפרטים איך כולם נתנו מרועה אחד. ועל כאלה נאמר "אשרי אדם עוז לו כך מקילות בלבכם, עברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו, גם ברכות יעטה מורה, ילכו מחיל אל חיל, יראה אל אלהים בציון... ד' צבאות אשרי אדם בטח בך". וכלל מציאות היחש

האמיתי של הפרטים אל הכלל הוא היחש שבין תורה שבע"פ לתורה שבכתב. ע"כ אפי' קרא תורה שבכתב, ושנה בתורה שבע"פ, ולא שימש ת"ח להשכיל אל היחש שלהם זה אל זה הרי זה עם הארץ, כי הידיעה תשלם רק בדעת קשר חלקיה. העוז יתן כח אל המסילות הפרטיות שבלבבם. וגם שהדרך רחוקה והפרטים מיגעים, במחשכים הושיבני כמתי עולם – אמר ר' ירמיה זה תלמודה של בבל, עוברי בעמק הבכא מעיין ישיתוהו, שמהפרטים הרחוקים דוקא תצא האורה להשכיל כח הכלל הנהדר. גם ברכות יעטה מורה, המלמד הפרטים בדיוק שנראה כאילו אינם בכלל הברכה הכללית שמתברכת מפלג אלהים של המדע העליון הכללי. ילכו מחיל אל חיל, בקיבוץ הפרטים למערכות שלימות וממערכה לגבוהה ממנה. יראה אל אלהים בציון, שמה מקום כנסת ישראל, התכלית הכללי של תורת ישראל בכללה, והיא שעמדה להם לישראל להוליקם בעמקי הגלויות ויום הסוער של המון עמים רבים ולא עזבונו חסדיו, ד' צבאות, שכל צבאי צבאות שלו, אשרי אדם, משלים את הצורה האנושית לכל פרטיה וכלליה, עד באו אל תכלית זה ספר תולדות אדם, ומזה ימשך שיהיה בוטח בך. מציון מכלל יפי אלהים הופיע, שם הוא כלל יופיו והודו שאמתת ההוד הוא בהשלמת כל הפרטים וערכם הנעצים והמדוייק. וזהו מקום בית מקדשינו שהוא נוי של עולם, בית תפילה לכל העמים, ומקום ששם חותכים את ההלכות, ששם סנהדרי גדולה יושבת והוראה יוצאה לכל ישראל מהם.

א"ל הכי א"ר יוחנן מיום שחרב ביהמ"ק נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרכו שנאמר באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדולים וטובים מאין יושב. (ברכות נח:)

ההשגחה העליונה ענשה את האומה הישראלית בחורבן המרכז הלאומי, כנטילת נשמת האומה הכללית, ע"י חורבן בית המקדש שהוא גאון עוז ומחמד עינם של ישראל. וכ"ז הוא לכלות פשע ולהתם חטאת. והיינו שחטאת הציבור שנאחו בכלל האומה עד שאין דרך לתקנה כ"א באבדן המרכז והקשר הלאומי. כי ע"י גלות ופירוד אפשר שיתוקן כל יחיד בפ"ע בדרכיו ומעשיו, ואח"כ בקיבוץ גלויות יבנה מרכז חדש מלבבות צרופות ונפשות מזוקקות ע"י כור הברזל של הגלות. אבל כ"ז שהמרכז עומד בכל תקפו, גם כל החסרונות הכלליים ממעשים וממדות ומדיעות רעות הולכים הם ומתנחלים ותופסים מקום גדול בחיי האומה עד שאין דרך לתקן, וע"כ אמר הנביא ההיפך כושי עורו ונמר חברברתיו גם אתם תוכלו להיטיב לַמְדֵי הָרָע. והנה כשמשתרש הרע וההפסד בקרב האומה, אז לא רק המרכז הכללי היחידי הלאומי הוא מעכב את התיקון הנמרץ שצריך להעשות דוקא ע"י ביטול וחורבן, כ"א גם המרכזים הפרטיים כל זמן שהם מתמשכים כסעיפים מהמרכז הלאומי הכללי, הוא מקיים את שרידי כחות הקיבוץ הלאומי ע"פ הצביון שהיה לו בהיותו בתוקף חסנו הלאומי. ואם בכח הכללי נדבקו חסרונות שצריכין צירוף וזיקוק של סיגים ע"י היתוך בכור. "כמו פלח ובקע בארץ נפזרו עצמינו לפי שאול", האדם ג"כ מצר בתעודה שיוכל להיות חי לעולם בגוף ונשמה. הגופניות והרוחניות צריכים להיות מחזקים זא"ז, אמנם חטא והשחית דרכו, ע"כ לא יוכל להיות עוד בא לידי השלמת תיקונו כ"ז שיעמוד הגוף בצביונו ותכונתו שבה נקלט ג"כ רושם עמוק של ההפסד וחסרון ההשלמה. ע"כ רק ע"י התמותה, ההרקבה, הפיזור והניפוץ, רק אח"כ יתרום כח החיים הכללי לקבץ את הנפוצות ולבנות הגויה, הנשמה מורכבת מחלקים הראויים כעת לקבל האורה וההשלמה האמיתית והנצחית, להיות רב אונים להשוות את הכחות הגופניים היותר איתנים עם הכחות הנפשיים היותר עדינים ונעלים במשקל אחד ומטרה אחת. ע"כ הרפואה המרה שהיא מוכרחת לבא גם

בכללות האומה ע"י ביטול המרכז הלאומי היחודי, לא תסתפק בזה לבדו, והיא מוכרחת ג"כ לנפץ כל דבר הנושא עליו את יסודי המרכזיות העתיקות אפילו באופן פרטי. ע"כ הבתים הגדולים שתפסו מקום גדול בחיי האומה ומפני חשיבותם הם ממשכיים עליהם כח של מרכז, וממילא המשמעת הלאומית, ועי"ז ג"כ הצביון הלאומי הישן מתחל באותו צביון ממש שהיה בעת החסן הלאומי, וממילא ממשיך עמו ג"כ את המגרעות הצפונות שעבורם גזרה ההשגחה האלהית לבלע את כל נאות יעקב, מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבזוים, הלוא ד' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו, ע"כ מיום שחרב ביהמ"ק נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו.

וא"ר יוחנן עתיד הקב"ה להחזירן לישובן, שנא' שיר המעלות לדוד הבוטחים בה' כהר ציון, מה הר ציון עתיד הקב"ה להחזירו לישובו אף בתיהן של צדיקים עתיד הקב"ה להחזירן לישובן.

כשנמצא באומה מרכז כללי, נחלש עי"ז כח המרכזים החלקיים. אמנם כביטול המרכז הכללי תופס כל מרכז פרטי מקום ביותר. בתיהם של צדיקים, עושי חסד וצדקה, שבגלות נעשו הם למרכזים גדולים באומה וגדולתם ניכרת ביותר, באשר אין לנו מרכז עליון וכללי שיהיו בטלים לגביו. אמנם יש אופן נעלה בהנהגת האומה, שעם כל יתרון וחשיבות של המרכז הכללי והקיפו את כל עניני האומה, לפי רוב העושר הגשמי והרוחני ורוב תשואות החיים שיהיו במילואם בשוב ד' את שיבת ציון, יהיו ערכיהם של המרכזים הפרטיים ג"כ בתור מעלה גדולה וחשיבות נצחת, עד שע"י המרכז הגדול הכללי של המלכות וקדושת המקדש לא די שלא יגרע ערכם של נושאי ההוד בתועלתם הפרטית, כ"א ירבה הודם ותפארתם תהיה ניכרת ומורגשת מאד, באשר חשיבות כל מרכז הוא לפי ערך רוב הפעולות הטובות שהוא פועל, ולפי מרבית הכשרון שיהיה באומה ובכל סעיפיה תהיינה הפעולות של המרכזים החלקיים גדולות ורבות מאד. ע"כ גדולה היא מאד ההבטחה שבתיהן של צדיקים עתיד הקב"ה להחזירם לישובן, הבוטחים בד' כהר ציון, מה הר ציון עתיד הקב"ה להחזירו לישובו אף בתיהן של צדיקים עתיד הקב"ה להחזירם לישובן. הבטחון הוא מוגדר כשנשלים את חק ההשתדלות במה שהוא בידנו, ומה שאין יכולת שלנו מגיעה לזה שם הוא מקום הבטחון, כי במקום שהיכולת מתגלה, חלילה להשתמש בבטחון, שאין זה בטחון כ"א הוללות ומסה כלפי מעלה. והנה עניני הפיזור של הגלות מגיעין לפעמים וברוב לענין מורה כזה בנוגע למצב הכללי של האומה, עד שאזלת כל יכולת מהיטיב ומהגן את מצב האומה הכללי בידי אדם. ע"כ הבטחון בד' הוא מוכרח בנוגע לכללות קיום האומה והצלחתה הכללית. ע"כ אותן הבתים של צדיקים שהם המרכזים הפרטיים, אמנם לכל מעלתם בתור מרכזים פרטיים וחלקיים רק אז הם תופסים את מקומם הראוי אם כל מגמתם ברצון ותקוה הוא רק להגיע לאושר הכלל כולו. ואם מצב הדברים מגיע שאין להם ע"ז כל יכולת, אבל תכונת נפשם היא דבקה עם ההצלחה הכללית, והם המצפים לישועה, והם בוטחים בד', וכיון שכל מעיינם הוא ברצונם הפנימי להגיע להצלחה הכללית של האומה, ממילא כשיזמין השם ית' סבות ודרכים שתהיה יד היכולת האנושית מגעת גם להתעסק בפועל בהצלחת כלל האומה, ודאי יהיו נכונים לזה כמו שהם נכונים בהתעסקות של ההצלחה החלקית. והבוטחים בד' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב. התעודה הכללית ודאי דבר אלהינו יקום לעולם ותצא אל הפועל כבא עתה. אז ישובו לישובן בתיהם של צדיקים, וכשם שהיו משמשים להצלחות פרטיות וחלקיות בהשתדלות ופועל, כן יהיו משתמשים בפעולות ממשיות והשתדלות בהצלחת הכלל כולו. וממעלת בוטחים בד' יבאו למעלת עבדי ד', בעבודת הקודש הכללית.

חזייה דלא מיישב דעתיה א"ל דיו לעבד שיהא כרבו.

קשה מאד לקבל נחם על הריסת בתים גדולים וטובים, על אבדן מרכזים שהיו לנו לאורות מאירים בחשכת גלותינו, ביחוד קשה לצייר איך יתכן שתצא תקנה וטובה ע"י ביטול מרכזים, שהם לעצמם טובים ומשפיעים רב טובה על הכלל המפוזר ונדכא בצרות גלותו. ההגיון האמור, כי בהשחת הצביון הלאומי או ההשחתה תופסת בהכרח מקומה בכל מוסד כללי שהוא מושפע מימי קיומה של האומה בכל תקפה, החסרונות הם מושרשים עמוק מאד, ועין אדם לא תוכל להבחינם. אבל לפני יודע כל תעלומות גלוי וידוע איך גם המעמד של ההתרכזות היותר טובה צריכה ניפוץ ובנין מחדש. כמו שלא נוכל להכיר בעין בשר את החסרון הטבוע בגופו של איש קדוש וצדיק שעכ"ז יבא לרוממות מעלתו ע"י מעבר התמותה, כאמור משפט אחד לטהור ולטמא, לטוב ולחוטא. אמנם הדבר המראה גלוי לכל איך ע"י ההפסד הפנימי השורה בעצמותה של האומה יוכל הדבר להגיע שגם הדבר היותר נעלה יהיה צריך ניפוץ, כדי שמהסתירה יצמח בנין נאדר בקודש וטוב בהחלט, הוא מעצם הוד קדושת עבודת ד' שהיתה עומדת ברום מעלתה בבית המקדש. הכל יודעים כי כל הטוב העומד לבא בעולם בכללו ובפרטיו, יתפאר במעלתו ע"י דעת אלהים אמת, שהאמצעי היותר נאמן לזה הוא עבודת ד' באופן היותר מכובד ומורם, ואיה הוא אופן עבודת ד' באופן היותר מכובד ומרומם כעבודת ד' בבית קדשינו ותפארתינו. מ"מ כיון שהשחיתה האומה דרכה, נהפך לה גם עבודת ד' זאת הטהורה לרועץ. המושג של עבודת ד' בביהמ"ק ירומם את האומה הישראלית ועמה את כל האנושות, רק בהיות עם ישראל עומד ברום מעלת מוסרו כראוי לו, להיות לעם עומד לנס ואור גויים. אמנם בשפלות המוסר הכללי באומה לא תוכל הדרת העבודה לתן פריה, ובאשר כל זמן שהמוסד הישן נמשך ועמו מתלווים ג"כ החסרונות המושגים לרגלי החלאים המוסריים של האומה, היה הכרח שלא לחוס ג"כ על הוד הקדושה העליונה. ולא זכר הדם רגליו ביום אפו. וכיון שאנו רואים שאף למרכז היותר נשגב והיותר מקודש, ושתעודתו היא ודאי קדושה ועליונה לעד ולעולם, יוכלו המגרעות המושרשות באומה לגרום הכרח של סתירה ע"מ לבנות, על אחת כמה וכמה למרכזים פרטיים שהם רק סעיפי סעיפים של מרכז הכללי, שעם כל טובם המתראה לנו, יוכל היות שהמה נגבלים עם יסודות שהתיקון הכרחי להם. והתיקון הגמור לא יוכל לחזור כ"א ע"י הסתירה הקודמת, והבנין מחדש ברב שלימות ומעלה. דיו לעבד שיהא כרבו.

א"ר ספרא, ר' אבהו הוה משתעי, כשירד חנניה בן אחי ר' יהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חודשים בחו"ל, שגרו אחריו שני ת"ח, ר' יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל, כיון שראה אותם אמר להם למה באתם, אמר ליה ללמוד תורה באנו, הכריז עליהם אנשים הללו גדולי הדור הם ואכותיהם שמשו בביהמ"ק, כאותה ששנינו זכריה בן קבוטל אומר הרבה פעמים קריתי לפניו בספר דניאל. (ברכות סג.)

גדולת הדור אם תהיה נובעת רק לפי ערך של האומה בירידתה ושברונה בגלותה, תהיה חסרה הרבה, כי הגלות נוטלת את גדולת הנפש ושאר הרוח. אמנם זה הוא יתרונם של גדולי הדור שמשתמר בהם כח כשרון אבותם שהיו שלמים בנפשם, מצד היותם חיים בעת שהיתה האומה כולה חיה וקיימת במעמדה הלאומי ויתרון רוחניותה. ומגדולת אבותיהם שמשו בביהמ"ק השתמרו בהם מעלה ויתרון נעלה מכפי ערך הדור שכבר נלקח מצד הגלות והפיזור.

התחיל הוא מטמא והם מטהרין, הוא אוסר והם מתירים. הכריז עליהם אנשים הללו של שוא הם של תוהו הם. א"ל כבר בנית ואי אתה יכול לסתור, כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ. המעלה השלמה תגמר באיש שהוא ראוי לעמוד בראש האומה, לקבל דבריו ולהמשך אחר משפטי פיו, בשני דברים, בהיותו חכם גדול וכביר שכל שאז חזקה פרטית היא שכל דבריו אמת הם כמשפט. ועוד צריך לזה שיהי' בעל נפש קדושה במעשיו ובמדותיו וברגשי לבו, שאז ראוי הוא להיות למופת וכדאי להמשך אחריו, הואיל ויצא דבר מפיו ראוי להוקיר ולכבד, כי מכבוד איש מעלה כזה ימשך הסידור הטוב, הצדק והחסד באומה, ואין צריך כ"כ עם זה לדון על הפרטיות של אותו המשפט הפרטי, כי גדר גדול הוא לטובת האומה הנטיה לשמע לדברי גדולי עולם, שראוי להוקירם מצד קדושת דרכיהם. ונגד אלה שני הענינים היתה ההכרעה הקודמת. גדולת הדור שייכת לתורה וחכמה. תועלת יחס האבות בשימושם בביהמ"ק – יתרון המדות ואמונת הרוח. ע"כ כשרצה לבטל ההמשכה אחריהם אמר ביחש חכמתם – של שוא הם, כי יסוד החכמה תלוי באמת ויושר, והשוא הוא הפכס. ונגד יתרון התכונה הנפשית, שראויה להיות מכובדת בהיותה מיושבת בצדק ומדות קדושות עד שראוי שתסכים האומה לשום מקום לדבריהם אפי' בדברים שאין בהם הכרעה ניצוחית של שכל, אמר – של תוהו הם, העדר סידור ממשיך לב שראוי להיות לאבן פינה לדרכי אומה שלמה. הם אמנם אמרו לו דבר על אפניו. לענין המעלה השכלית שייך תואר בנין, בחכמה יבנה בית, כל חדר וחדר ע"פ משפטו ושימושו, כן סמיכת השמיעה למי שמוחזק חכם גדול מפני שכ"א מדבריו הוא אמת וצדק. ולענין המעלה המועילה להסכמת העם, להמשך אחרי בעלי נפשות קדושות ורמי ערך בצדקתם, שהוא כעין גדר לתוכן הקדושה וההנהגה הישרה של הכלל – כבר גדרת וא"ל יכול לפרוץ.

א"ל מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים אני אוסר ואתם מתירים, א"ל מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בחו"ל.

קדושים מאד המה כל פרטי ודקדוקי תורה, אשרי נזהר בהם ומקיימם באהבה, ואוי לו למי שדש בעקביו אפילו דקדוק של מצוה קלה. אמנם שורש קדושת הפרטים צריכה להיות ניכרת מפני שהם ענפי הכלל, שהם באים ממנו ונמשכים אליו, והכלל שכל התורה כולה תלויה בו הוא קיום עם ד' בכל צביונו ותמימותו, שהוא אפשר דוקא בארץ ישראל. ע"כ באשר קדושת הזמנים היא היסוד של קיום התורה ועקריה, והוראה שלמה על נצחיותה, שהיא שולטת על הזמנים ואין הזמנים שולטים עליה, צריכה להיות שייכה לא"י, להורות כי אין אפשר לתוה"ק שתוכר בתור דת נפרדת מהתכלית של קיום האומה וגדולתה בכל צדדיה, ורק אז יושפע שפע קודש מהכלל אל הפרטים. אבל בהנטל היסוד, והצד המורה כלל התורה ונצחיותה יוקח מארץ חמדתינו לחו"ל, כאילו היה אפשר להכיר את התוה"ק בתור דת נפרדת ונבדלת מהיסוד העקרי של העמדת ישראל לעם לפני ד' ובארצו, מאין ישאבו הפרטים את כחם וקדושתם. וזה הראו לו בהיותם, למגדר מלתא, בלתי חשים על דיוקי הפרטים, אע"פ שאין שיעור לקדושתם ורוממות ערכם, אבל מקור הערך הזה הנשגב הוא בא רק מקדושת הכלל, מכח הלאומי המיוחד הישראלי התלוי בא"י.

א"ל והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחו"ל. א"ל הנח ר"ע שלא הניח כמותו בא"י

אם שיסוד התורה הוא לדעת שמגמתה הכללית היא קיומם של ישראל והפרכתם בארץ ישראל, עפ"י כל

כחותיהם הנפשיים הקדושים שהם מורשה קהלת יעקב, אבל עם זה צריך לדעת שהתורה בקיומה, מצד בטחונה הנצחי, אינה קשורה בשום מקרה וארץ, כי בחילופי המצבים ונדידת ישראל בעמים במשך גלות ארוך ומר ע"ז תורת ד' אתם. ע"כ בהיות עיקר התורה בחו"ל, גם אז יתקיים כל דבר כתורה, שאם היו הדברים צריכים דוקא לא"י גם בהיות גדול העולם בתורה בחו"ל היה נראה כאילו התורה קשורה בקיומה בא"י, אשר תבטל חלילה בהנתק ישראל ממנה, ובאמת התורה קיימת לעולם. אלא שצריך להכיר שסבת נצחיות התורה היא מפני שאנו מובטחים בדבר ד' אשר יקום לעולם ששוב נשוב לארץ חמדה ונהיה שמה לעם סגולה כאשר דבר ד' לנו. ע"כ, אם כי אם יכרח הכרח עצם ערכה של תורה תהיה קיומה מכוונת ג"כ בארץ הגלות, אבל כל האפשר להיות קשר התורה מתיחש אל א"י זה הוא אחד מעקריו הגדולים.

א"ל גדיים שהנחת נעשו תיישים בעלי קרנים.

כח התורה צריך להתפשט בשני אופנים. האחד, שיהיה בכח החכמים לרעות את העם ע"פ כח תורתם מצד ידיעתם את כל חלקי התורה המעשית. והשנית שיהיו מלאים חכמה בדעת ועיון להשכיל אל שרשי התורה ועומק הדיעות והאמונות כדי שיהיה בידם עז להגן על התורה מכל אויב ומרשיע. ובהיות החכמים מושלמים בשני חלקי התורה בתכלית ההשלמה, יוכלו בכחם לנהל אומה שלמה כמעשים ובדיעות, ואינם נזקקים עוד לחכמי חו"ל, בהיותם תישים עומדים כבר בכח עצמם, ואינם צריכים לרועים מן החוץ נגד חלק מעשי, ובעלי קרנים למגן ומלחמה נגד הקמים על התורה מצד החכמות והעיונים שיש להם יחש אל הדיעות והאמונות.

והם שגרוננו אצלך וכן אמרו לנו, לכו ואמרו לו כשמונו אם שומע מוטב ואם לאו יהא בנדוי. ואמרו לאחינו שבגולה, אם שומעים מוטב ואם לאו יעלו להר, אחיה יבנה מזבח, חנניה ינגן בכנור, ויכפרו כולם ויאמרו אין להם חלק באלהי ישראל. מיד געו כל העם בכביה ואמרו חס ושלום, יש לנו חלק באלהי ישראל.

צריך לעולם שיהיה נשמר העיקר. כי טעם היות ישראל חטיבה בפ"ע ומובדל מכל העמים בגדרי תורה חקים ומשפטים אינו גובע כ"א מיסוד רגש של דת פשוטה המתבארת לאדם ע"פ השתדלותו להיות יותר קרוב לבוראו בדרכיו מעשיו ודעותיו, כי אם היתה התכלית נגמרת במשפטו של כל יחיד באין זיקה לצד לאומי כללי, כבר לא היה צורך לאותה ההבדלה הגדולה שבין ישראל לעמים, והיה די להשריש רוח התורה בכללו בעם, ולצרף רגשי קודש כפי הנהוג בכל עם, ולעבוד עבודת ד' באופן משותף לכל העמים. העליה להר, מורה על ההתבוללות והשיתוף הכללי של כל העמים, כי באמת יסודם של ישראל הוא מיעקב שקרא בית מובדל לעצמו במחיצות והבדלים. וההבדלים הללו מכוונים לא בשביל התכלית שתגמר בתור דת שתנחיל לכל יחיד בפ"ע את אשרו הנצחי הרוחני לבדו, כ"א בתור עצת ד' להעמיד שם ישראל לעולם בצביונו וסגולתו המיוחדת לו, ודוקא ע"י זאת הסגולה והצביון המיוחד, כשישתלם בכל דרכיו ופרטיו, יבא האור הגדול לעולם כולו על ידם באחרית הימים. ע"כ חלילה להם מהשתתף עם כל עם ולשון בעבודת ד', אפי' אם קלטו אליהם את יסודי עקרי תורה בכמה מקצעות אמוניים. אבל אם תכה שורש הדעה הכוזבת שאין להכיר את התורה כ"א בתור דת דואגת לנפשות יחידה לעולם רוחני לבדו, תצא מזה לסוף ע"פ משפט הגיוני הנטיה לתכונת עבודת ד' דומה ומכוונת לאותן של עמים אחרים. ורגשי הדת ע"פ ההתפעלות

החיצונית מבלי העמקה וידיעה ברורה אל מוסד תורת ישראל יוכלו להביא ג"כ לבנין מזבח בחו"ל, כשתכונת הנפש נוטה לקרבת ד' ע"י קרבנות ונגינה בכנור, הכל כתביעה הפנימית מצד רגש הדאגה היחידית הדתית, מבלי הבין כי רק למעלה למעלה מכל אלה הפרטיות היא יסודה של תורתנו העומדת להאיר לכל העולם כולו באורן של ישראל, והיה אור ישראל לאש וקדושו ללהבה. והתכונה העמוקה, שבזה יזכה כל יחיד את נפשו לפני קונו, היא מסתעפת רק מהצדקה הגדולה שיעשה עם ישראל ועם כל העולם כולו, בהעמדת ישראל לגוי איתן ע"פ כל סגולותיו שישוכו אליו דוקא בארץ אבות, הנתונה למורשה לו בדבר ד' שיקום לעד. א"כ החלק שיש לכל אחד מישראל בד' אלהי ישראל הוא יוצא לאור רק ע"י ההשתתפות שיש לכל יחיד בעבודת ד' הפרטית שלו באשר היא נערכת ע"פ מדת הכלל כולו, שהיא עולה מכוונת להמטרה הכוללת והקדושה הזאת, אשר בהנתק תכלית התורה מעומק העצה הזאת שוב לא יוכר כל תכלית באותה ההבדלה הרבה של ישראל מעמים. ואותו החלק שיש אל הפרט בד' אלהי ישראל מצד מעשה ד' הגדול שיעשה ע"י העמדת ישראל לו לעם, לא יבנה כ"א בידיעה וקיום של התורה באמונה ותקוה לאומית נצחית, המתקשרת עם ברית ד' וארץ ד'. וכאשר הדעה הנעלה הזאת עם כל גדלה ועמקה היא מורשה קהלת יעקב, ע"פ הרגשה טבעית מקדושת אבות וברית ד' אשר אתנו, ע"כ התרגש מאד העם, ובבכיה געו ואמרו חס ושלום, מרגישים אנו הפינה הגדולה הזאת, מרגישים אנו חבת לאומינו בכל לב ונפש, חלילה לנו להעתיק מגמת פנינו בעבודת ד' מהמטרה של רוממות קרן ישראל בארץ חמדתו להיות עם קדוש לד' ועומד לאור עולם עדי עד, יתברכו בו גוים ובו יתהללו, לזאת המטרה עולה כל רגשנו הישר והנאמן לתורת ד' אשר אתנו, יש לנו חלק באלהי ישראל.

וכל כך למה, משום שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים. ציון וירושלים הם שמות מכוונים לעומת הסגולה הפנימית המציינת את ישראל בתור עם לבדד מתיחד בסגולותיו. ציון עולה למעלה לשם ולתפארת. ירושלים עיר הקודש, אליה ינהרו עמים רבים, על ידה יובא רוח ד' אשר על ישראל אל תוך עולמם הפנימי של איים רחוקים. והנה יסוד האמונה הוא, שאי אפשר לרוח ד' הכללי להתקיים בישראל ובעמים כ"א כשיהיה נשמר בישראל ע"פ התנאים המיוחדים להם, שהם כל ארחות התורה ופרטיה, שהם מקיימים את ישראל לעם בארצו ובצביונו. ע"כ מציון תצא תורה – פרטי דת ודין השייכים לישראל. דבר זה יעמיד התזוון שיצא דבר ד' ע"פ רוח התורה בכללה מירושלים להיות לאור לכל העולם כולו. היחס שיש בין תורה לדבר ד' – פרטי התורה ורוח התורה, פרטי התורה המיוחדים לישראל עם רוח התורה שצריך להיות הולך מסוף העולם ועד סופו. יש בין עיבור שנים וקביעת החדשים, שיש בהם יחס הנערך בין ענין החמה של אוה"ע לענין הלבנה של ישראל. וכאשר שמירת צביונם של ישראל, שבזה כל קדושת התורה תלויה, ושמירת אור הגנוז בתורה לכל העולם כולו תלויים בהשימור הראוי, להיות התורה ניכרת ביתרונה האלהי, באשר היא תתיצב בתור תורת חיים מלאה ענין להקים שם עם ד' על נחלתו לעולם, ומוזה להמשיך את כל הגבולות הדרכיים המקוים שאין להם קץ ולמעלתם קצבה, ע"כ המוריד ערכה של שמירת תוה"ק לערך דת פרטית, מסתפק ביושר הפרטי של האיש הפרטי ורגשי נפשו ע"פ מושגי האלהות, הוא מאבד הונה של תורה ומתיש כחן של ישראל. וצריך להחזיר הדבר על מכונו, למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט עד יצא כנגה צדקה וישועתה כלפידי יבער. וראו גוים צדקך וכל מלכים כבודך – לענין רוח התורה, וקרא לך שם חדש אשר פי ד' יקבנו – לענין תורת ציון המיוחדת לך לפי צביוןך, הדר קדושת מעלות הנפש שבך, מכשרונך העצמי וממורשת אבות, אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו.

בשלמא הוא מטהר והם מטמאים לחומרא, אלא הוא מטמא והם מטהרים היכי הוי והתניא חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר אסר אין חבירו רשאי להתיר, קא סברי כי היכי דלא ננררו אבתריה. כבוד חכמים הוא מעוז לתורה, ובאשר תכלית התורה עולה ע"פ כללה הגדול של העמדת עם ד' ע"פ כל הדרכים הנכונים לו, אם יארע שהשימוש של כבוד חכמים ע"י משגה בערך הכלל הזה יהפך לרועץ חלילה, חובה היא להגן בהראות שאין חובת סמיכתנו על דבריו מוטלת עלינו, בהיות דרכו הכוללת עלולה להזיק לכל התכנית של תורת ד', אשר אמנם בטוחים אנו כי לא יטש ד' את עמו, ואם בדרך רחוקה ימצא מי מחכמי ישראל הנכשל בדעה הגדולה הזאת ונטה באיזה פרט מערכה הנשגב, עד מהרה יעירוהו רוב חכמי הדור צדיקים וגדולי עולם, המלאים דעת ויראת ד'. ע"כ לעולם יהיה כבוד חכמים ורוממות ערכם מגדל עז לישראל.

כיצד מעלין את הבכורים כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמה ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולמשכים היה הממונה אומר קומו ונעלה ציון, אל בית ד' אלהינו. (בכורים פ"ג מ"ב)

בנוהג בין האומות הוא שאומה שכל עסקה ומחיתה אינה כ"א עבודת אדמה ולא תשום מגמתה למסחר ולחרשת המעשה שהוא מורכב עם המסחר, לשום מקום דרישה למעשי ידי האומנים בעלי מלאכה וחרשת, היא יורדת בהתפתחותה בכשרונות נפשותיה, מפני שהיא ע"פ זה המצב מתבודדת לעצמה ואין לה מקום לקלוט רוחות של דיעות ומדות חדשות מיתר האומות. אמנם עם ד' אלה. אע"פ שתכליתם היא ודאי להיות עם חכם ונבון, כלילי המעלות המדות והדיעות היותר טהורות ומושכלות, מ"מ חפץ ד' הוא שיהיו דוקא נטועים על אדמתם נהנים ונוזנים מטוב ארצם איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו. ולא ישימו כל מעיינם בענייני כלכלה, זולת עבודת אדמתם ויכולה, שמביא להיות נפזר בעמים שונים לעשות מסחר וקנין, והוא מפני שכבר שם בכח האומה היקרה הזאת שתהיה יכולה להשתכלל בעצמה בכל חמדת שכל ורעיון וכל כשרון ואין לה צורך לקלוט רוחות מן החוץ. אמנם באוה"ע כח המסחר יחזק את האגד החברותי, מפני המשא ומתן שיש להסוחרים הצריכים זל"ז, ועובדי אדמה שכ"א מתענג על טוב ארצו אינם נאגדים זע"ז ע"י דברים כאלה. אמנם כך היא המדה שיהיה האגד המקשר את עם ד' אהבה שאינה תלויה בדבר, כ"א קשר רוחני, אהבת ד' ותורתו, שכל הטוב והנשגב היוצא מזה אינו נבנה כ"א ע"י כח העממי שבעם ישראל. ע"כ הביכורים הם המורים על החבה היתירה הנודעת ליסוד עבודת האדמה לאומה הישראלית שתרכותה יגדל דוקא בהיותה בתור עם לבדד, ואינה ראויה ללמוד אל דרך הגויים, וכח האחדות נשלם ע"י הצד הרוחני שהוא אדיר בה. ע"כ כל עיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד, תחת שבאוה"ע היה יסוד אחדותם נבנה ע"י יריד ומסחר, נבנה כאן ע"י הדבר המשותף בעבודת ד' טהורה. ולנים ברחובה של עיר, להורות ג"כ על חבתם לחיי הטבע, שנמצאת בעבודת האדמה. ואינם נכנסים לבתים, ג"כ מפני טומאת אוהל. שאמנם טומאות רבות גורמת ההתרחקות מחיי הטבע הטהורים. ואשרי העם שבורר לו חיי תם טבעים, בהנצלו עם זה מירידה של פראי אדם, כ"א להיות תרבותי ובעל דעה רמה וזכה עד מאד וזה א"א כ"א בעם ד' אלה שהוא כרכא דכולא ביה, ממנו כהניו ממנו נבאיו ממנו שריו ממנו מלכיו. שנאמר ממנו פנה ממנו יתד ממנו קשת מלחמה. שכל יתרונו יהיה רק כשישיים לב לפתח את החמודות הקדושות הגנוזות בכחו העצמי הגדול. וכי אינינו צריך כלל לכרמי זרים.

ולמשכים ה' הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ד' אלהינו.

עמים הר יקראו, לבית ד'. ואברהם קראו הר, בהר ד' יראה, היינו הצד המשותף שיש לכל העמים כולם באורן של ישראל, בהר גבוה המושקף לכל. אבל יעקב קראו בית, שכבר יצאו מקרבו ההתייחדות של ישראל בערכם המובדל ומתבודד מן האומות. וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב. כי לגבי ישראל צריך להיות ציון בית ד', כלומר מוגדרת במחיצות ומשומרת בגבולים, עד שאין צורך לרוח זר לשלוט בנו בפנימיות תרבותינו. כי כל טוב לא יחסר בתורת ד' תמימה להכשירנו לעם רם ונשא. ועם זה לרומם נפשנו ג"כ בתכונות יקרות המפתחות כשרונות הנפש לכל מדע והשכל והשליטה של רוחות של אומות אחרות בקרב בית יעקב היא כרקב לבית ישראל. וכבר ידענו מה שנמשך מהרעה מעת שפנו אל ילדי נכרים להשפיק בהם. אמנם אוה"ע הם יכירו את ערך רוח ד' השפוך על ישראל ויקלטו מרוחם אליהם, ע"כ לגביהם הנהו הר ד'. אבל בהכרת ערך הביכורים המשבח את יסוד עבודת האדמה המכשיר להתבצרות בפנימיות האומה ונתינת כח ההתחברות הפנימית רק מצד השיתופים הרוחניים הנעלים, היא נקודת ציון ששם התגלה הוד ד' והדרו, התכלית הנשגבת של אומה שלמה, המתאמצת להטביע עליה חיים של קדושת המעשים והמדות והדיעות, וכל העושר הרוחני הוא צפון בעצמותה הנשגבת, עד שתחת ההתחברות החומרית של יתר האומות היא מתחברת ע"י קשרים רוחניים קדושים. ומה תוכל השפעה של תרבות מאוה"ע לפעול עליה רק להותה חלילה. כי היא צריכה להטביע עליהם כחה הקדוש הרוחני ולא לקלוט ולהתלמד מהם. שודאי יביאו לה רק ירידה ולא עליה. אמנם עליה לה תהיה רק בהתחזקה במעוז הכחות הצפונים בעצמה, להגדילים ולהאדירם, ובזה תהיה אדירה לעצמה. וממילא תימשך תועלתה הכללית המשותפת לכל האדם. קומו ונעלה היה אומר ועלייתנו תהיה ציון שהיא בית ד' אלהינו, לא הר ד' לנו, כ"א בית ד' ע"כ שינו ג"כ לשון הכתוב ירמיה ל"א, השנאמר שם, קומו ונעלה ציון אל ד' אלהינו. ולא נאמר בית והם הוסיפו בית.

הקרובים היו מביאים תאנים וענבים והרחוקים מביאים גרונרות וצמוקים. (שם מש' ג)
העלאת הבכורים אל מקום המקדש מקום עינם ולבם של ישראל, ראוי לו להתוות את הערך של היחש של כל איש פרטי ועסקיו הפרטיים אל קרבת ד' ואורו, אור ישראל הכללי. והנה כשם שהתאנים והענבים הם לחים מלאים לשד רענן וטובים מאד לענין הקרובים, שאין עליהם ריחוק דרכים וטורח טיפול שמירה, ומוטעמים ביותר לערך הגרונרות והצמוקים שבהם מוותרים על נועם הטעם קצת כדי להתקיים, למען יוכל לבא גם ממקום רחוק אל הר ד', כך יש חילוק בין דרכי החיים הרוחניים, שבהם מעלות רבות חלוקות, ובכללם הם כח התורה וכח הנבואה. כח התורה ע"י הרחבת תורה שבע"פ, ע"י קיבוץ וריכוץ פעלים לתורה, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, בעומקי הלכות שהם נראים דברים יבשים לערך הלשד הנראה בעינינו המתחישם לנבואה העסוקה בחכמות אלהיות ודרכים עליונים, שמהם יסתעפו דברים גדולי ערך בהגיון לב בתפילה וחכמת צפוני תורה. אמנם בהיותנו קרובים אל אור האלהי נטועים בארצנו היה אור הנבואה ממלא מקום גדול בעולמנו. וכן אנו מוכטחים לעתיד באופן יותר נעלה, הלח המחיה את הלב והנפש באור דעת ד' והוד כבודן של ישראל העליון הכללי שהוא מלא זיו וזוהר חיים מלאים טל דשן מאד. הננו רק אז מוכנים לקבל, באופן שיהיה בינינו נשמר בהיותנו קרובים אל בית ד' נטועים על אדמתנו ובטוחים מכל בלבולי רוחות וערבובי דיעות. אמנם כאשר התרחקנו כאשמתנו מארץ חמדה, והוטל עלינו עול דרך רחוקה של גלות מר ונמהר כזה, אז עלינו לחגור עז ע"י דברים המתקיימים הנשמרים בצביונם אע"פ

שקצת מלחותם אינו נראה לנו במילוי נועמו. כערך הווד המלא חיים שיש בדברים המסתעפים מאור הנבואה והמבטים הגדולים האלהיים. ומה הם, הם ד' אמות של הלכה שמיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא הם. אמנם, דברים יבשים נראים גופי הלכות למסתכל רק בשטחיותם, אבל כח חיים רענן צפון בהם. והם הם שהעמידו אותנו לעם קדוש לד' אלהינו בכל כבד הגלות החל הזה. ע"כ בבית שני שהי' בעקרו הכנה אל העתיד הארוך של הגלות והפזור, כבר פסקה הנבואה, כדי שיהיו הכחות הרוחניים שבאומה שהתעסקו בנועם אור הנבואה, עסוקים במקומה, בעומק פרטי הלכות להגדיל דרכי תורה באופן מדויק מאד, כדי שיוכל עם ד' להתקיים גם במרחקים ע"י הצטיינותו היתירה בריבוי הדקדוקים, וחביבין עלי דברי סופרים יותר מד"ת אומרת כנסת ישראל, דוגמת הבכורים, שאמנם הקרובים הקדימו את היפה המוטעם ומלא לח מורגש, התאנים והענבים, חביבים חביבים הם גם הרחוקים שהביאו הגרוגרות והצמוקים שע"י שלחם התעלם בהם, ולמראית עין הם צנומות ויבשות, בשביל כך הם מתקיימות ולאורך ימים יעמד טעמם במ וריחם לא יהיה נגר ויהיו פרי קודש הלולים לשם ד' מטע לתפארת. ובאוצר הכלל יתאחדו הכחות הלחים והרעננים שלחותם ולשדם מורגש עם הכחות שכח קיום שלהם הוא טמון, אבל חזק מאד, שבא ע"י חוב המעשה בדקדוקי תורה ומצות. ומשניהם יחד ישלם העז וההדר ויצויר ג"כ באנשים פרטיים בכל זמן. ישנם אנשים אשר קרבת אלהים יחפצון בלב ער ומרגיש, לא ימצאו לנפשם מנוחה כ"א בהשתפך נפשם בתפילה מלאה גילה ואורה וצהלה. ולב מלא רגשות חמים באהבת ד' ותפארת עזו והם לפעמים מעולם המעשה רחוקים. ואם יבאו לעבוד בפרך בדברים החומרניים בעסקי כספים ודברים מדיניים לא יוכלו עמוד לפי תכונתם. הם הקרובים שצריכים להביא תאנים וענבים. אמנם ישנם אנשים כאלה שהם תמימי דרך, חזקים ביראת ד' ואהבת שמו ותורתו. אם כי לבכם בקרבם נח ושקט, הם מוצאים לנפשם חובה לעבוד ולמשא להגדיל תורה ולהרבות חסד משפט וצדקה. לפעמים יהיו נשקעים בעולם המעשה לרגלי מעשיהם בכשרון ולא יוכר אורם הצפון. רחוקים אלה הם מביאים גרוגרות וצמוקים המתקיימים בכל הזמנים, ובריבוי הדרכים וארכם, יראת ד' טהורה עומדת לעד, תורת אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו. ומה נאה המחזה לראות שבציון מכלל יופי שם עלו שבטים, וכשבת אחים גם יחד יתקבצו יחד כללי ופרטי בעלי התכונות השונות. וכ"א יכיר בפעולת רעהו הטובה ופוריה, אף שהיא רחוקה מתכונתו ומחלקו הפרטי. שלום שלום לרחוק ולקרוב.

השור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרת של זית בראשו.

אומה שיש לה מטרה עליונה ונשגבה היא מציינת את דרכה לחבב את העבודה כי רק בעבודה ויגיע כפים בלאום יסודרו חיים כשרים וישרים. והנה אם לא היתה לה שאיפה יותר גדולה מחיי הגוף לא היה לה לפנות לעושר וגדולה. אבל כיון שיש לה נפש רמה השואפת להגדיל פעולה בעולם, ע"כ תשאף ג"כ לעושר ע"י העבודה. אמנם העושר לא יהיה לעצמו מכוון כ"א כדי שעל ידו תבא להאיר את עצמה ואת העולם באור החכמה והדעת האמתית, אור ד' אלהי עולם. וזאת היא תעודת ישראל. השור הולך לפניהם, מכוון אל העבודה, רב תבואות בכח שור. וקרניו מצופות זהב, להורות שאֵל העושר תביא בדרך ישר רק העבודה, ולא לשלול ולבזו ולבלע חיל זרים רק בכח וגבורת שור, בעבודת יגיעה ועמל. אמנם לא זאת היא גמר התעודה כ"א עטרה של זית, המורה אורה, כשמזן זית שבמנורה המורה לאור תורה ודעת, הרוצה שיחכים ידרים סימן לדבר מנורה בדרום. וכן אמרו חז"ל ביונה, שהביאה עלה זית, דבר המביא אורה לעולם. כלומר מגמתנו שהעבודה תביא לעושר והעושר לעטרת החכמה והאורה. למען יאמרו כולם יגדל ד' מעל לגבול ישראל. זאת היא מגמת העבודה והעושר עטרה של זית בראשו.

רבי זירא הוה קא משתמיט מדרב יהודה דבעי למיסק לארעא דישראל. (שבת מא.)

בנפש האדם ישנן אמתיות כאלה שהן נקנות לו דוקא ע"י לימוד ועיון. וישנן ג"כ אמתיות שהן נעוצות בעמק הנפש, שהן נעלות מעל כל לימוד וכל הוראה. כל היחש הגדול שיש בין הרב אל התלמיד, הוא מוקף בגדר אותם הלימודים שמקורם הוא הלימוד והשינון. אבל אותם הלימודים שהם נקבעים בלבו ונפשו של אדם מצד טבע הנפש האלהית, שיש בהם מעין קדושתו של אברהם אבינו ע"ה שלא היה לו רב ועשה הקב"ה שתי כליותיו כשני רבנים והיו מלמדים אותו חכמה. כשבא האדם למדה זו ובמקצוע הפרטי שזה הכח הגדול שבנפש משתמש בו, הוא מוצא את עצמו נאזר בגבורת האמת ועומד אז גבוה מכל השפעה של כל רב ומורה, כי נפשו מאירה באור אלהי דיהיב חכמה לחכימין אמנם גם אז חובה מוטלת על האיש הגדול, שלא לשכח שיכול להיות שהאמת הזאת, הנשגבת כבר מכל יחש של השפעה לימודית, היא רק ראויה לו לעצמו, והדרך הכלל שבה צריכים לדרוך רוב באי עולם, היא דרך ההשפעה וההוראה שהיא לעולם צריכה להיות מקושרת ביחש הנשגב שבין רב לתלמיד, ובאמתת ההכנעה של האחרון אל הראשון. ע"כ גם בעת להבת התשוקה הקדושה והעליונה, של קדוש עליון זה לא"י, אשר אמנם מצא נפשו כבר עומדת בענין זה על ראש פסגת הכרעת הקדושה הפנימית, אשר בחדרי לבבו, וקול אלהים, הקורא אליו בכח ביד ד' אשר עליו חזקה, מוצא אותו נשגב ונעלה מכל קישור לימוד והדרכה אשר בהם נקשר התלמיד אל הרב. ע"כ לעלות לארעא דישראל הוסכם אצלו אפילו להיפוך מדעת רבו ר"י. אבל כ"ז לא השיח רגע דעתו מהוראת הכבוד, הדרושה להיות לעולם יסודו של עולם בכל הדורות ובכל הזמנים, ככל האישים ובכל העינים. ע"כ סבב פני הדבר, שיהיה ניכר כמה מכבד הוא את הדעה הגדולה של רבו, וכמה נזהר הוא מעבור על דבריו, עד שגם במקום של יסוד הנטיה העליונה שבעליונות שהיתה לו למרכז חייו הזמניים והנצחיים, היא עלייתו לא"י. רק אשתמיט מיניה, כדי שלא יוחש כי עושה הוא בשאט נפש למרות רוחו של הרב, שבודאי שגם לדעתו הגדולה מקום, וכמובן מקום יותר כללי מדעתו הפרטית של התלמיד, שהיא תופסת את כל לבו ונפשו ע"כ הוה משתמיט מיני' דרב יהודה כדי שלא יפגש במשעול צר של גזירה פרטית עליו ביחוד משום דבעי למיסק לארעא דישראל, וזה החפץ העליון הרימו מעל לכל חובה כוללת. ע"כ חפץ היה שתשאר מחאתו של ר"י כללית ולא תסב עליו בדיוק ויחוד, בהיותו מוצא את עצמו בנידון זה יוצא מן הכלל ומתעלה עליו, באהבתה תשגה תמיד.

דאר"י כל העולה מבבל לא"י עובר כעשה שנאמר בכלה יובאו ושם יהיו עד יום פקדי אותם.

תכלית חיבור ישראל וארץ ישראל הוא שתהיה אומה אחת בעולם שכבוד ד' אלהי עולם חופף עליה, ע"י התגלות יד ד' בה במאורעותיה ובכל שלשלת תולדתה, ותהיה היא המקור היחידי למין האנושי לשאוב ממנו דעת ד' ודרכיו בארץ בתור מוסר אלהי שיוכל למלא אומה שלמה, למען יהיו דרכיה לקו, לא רק בהליכות החיים הפרטיים של איש פרטי, כ"א גם בהליכות עמים וממלכות ויחוסם זה לזה. ע"פ עומק דרכי ד' המלאים חסד משפט וצדקה. לזו התכלית מוכרח הוא שחותם האלהי הכללי יהיה מונח על האומה בכללה, שתדע שהיא מצויינת מכל העמים בהיותה עם ד', ושארצה היא ארץ ד'. אמנם בעת עזב ישראל את צור מעוזו, אע"פ שהפרטים היו מקיימים איזה מצות, מ"מ כיון שמהכלל נפקע החותם המיוחד, מבלי להכיר את הארץ לארץ ד', ואת הגוי והממלכה לעם ד', בהיותם מוצאים בעצמם שגם להם ישנם ענינים אנושיים כלכל העמים, ארץ ותוקף ממשלה, ע"כ גלה ישראל מארצו, כדי שיהיה נודד בגולה בין עמים רבים, בלא שום קנינים פרטיים לאומיים, ומ"מ ימצא את עצמו מצויין ומופרש מכל העמים. בזה ידע כי לו יש ענין מיוחד

שנושא עליו את נושא עצמיות לאומיותו, והוא שם ה' אשר עליו נקרא. ע"כ כאשר בבבל גבר ישראל לרוחו, ומרכז היהדות נוסד רק על הבסיס של קדושת התורה, בה נוסדו המרכזים הגדולים להפצת תורה בישראל, ע"כ ממנה צמח צמח ד' לתשועת האומה, להשיב לה עומק הכרתה בעצמיותה. וכאשר ההכרה הזאת תתמלא בכל עומק הדרוש לה, אז רק אז תוכל לשוב אל מכונה ולארצה, ולכל תוקף קניניה. אבל אז הלא יבא מועד שיפקד ד' את עמו באורח כללי לשא נס לגויים ושוורשי ישי... אליו גויים ידרשו. אבל אישיים פרטיים, אע"פ שכבר השתלמו בעצמם כפי הראוי לקדושת א", אבל לא על השלמת הפרטים נוסדה הגלות, כ"א על הכלל כולו. ע"כ צריך שלא יטושטש כח זה, ע"י ההמשכה של הפרטים להשכיח עיקר התכלית שהיא תיקון הכללי בתור אומה נושאת ברמה דגל צור ישראל, בתור עמו ונחלתו, היושבת ומושלת על ארצו אשר בחר לו לנחלה עדי עד. וכאשר כלי השרת אינם ראויים לתעודתם, כ"א בהיות כללות ביהמ"ק וקדושתו על מכוננו, כן האישיים הפרטיים רק אז יהיו מצורפים להראות כחן של ישראל על אדמת הקדש בצירוף הכלל כולו שיאגד ע"פ פקודת ד'. ע"כ ס"ל לר"י דכל העולה מבבל, ששמה מצאה היהדות מרכזה הרוחני או וסויימה בערכה הנכון הפרטי, שכשיקלט היטב, יהיה ראוי להחתם דוקא בא"י בצירוף כל הקנינים הכלליים הראויים לאומה שלמה ומבוססת, לא"י עובר בעשה.

אמר רחבה א"ר יהודה עצי ירושלים של קנמון היו, ובשעה שהיו מסיקין מהן ריחן נודף בכל ארץ ישראל.

החיים המעשיים עם כל רתיחתם והמית גליהם בכל לב ונפש ובכל הקיבוץ החברותי, המה כתכונתם מלאי עז וחם. אמנם לא בכל עת הנם עומדים במצב אחד. לפעמים תנועות החיים היחידים וכמו כן החברותיים שוקטים ונמנים יושבים בסתר והולכים לאט. ולפעמים כאשר יזדמנו מאורעות וסיבות יתגלגלו יזדעזעו החיים והחם ילך ויתגבר, וחלק אחד מהקיבוץ יצית את הלהבה במשנהו, עד שיהיו החיים עזים ומלאים חם ואש נער. אבל בנוהג שבעולם חם החיים כשיתעורר יתעוררו כל כחות הזוהמא שבהם לעומתם. הרצח, הזימה, השכרון וכל הנבלות המסתעפות מהם, עד אשר הריח הטוב של הנשמה האלהית המריחה את הבשם הטוב של העידון האלהי, של החכמה והמשרים, של הצדק והאורה העדינה הרוחנית יחלף ויעבור, והאוויר של החיים ימלא צחנה של תאווה גסות והנאות שפלות, באין אור עליון וחיים אמיתיים. וכן הדבר נוהג בכל קיבוץ ואומה. עד שכל מה שיגדל יותר הקיבוץ, והממלכה בכמותה, כן רבו בקרבה הכחות המזוהמים, עד אשר בעת ההתגברות של החיים המדייניים המלהיכים באישים את החם הקיבוצי, יצאו רוחות רעות וריחות נבאשים חדשים, להוביש כל נעלה ונשגב המרומם את אור הנשמה הטהורה אשר באדם. טעם הדבר הוא מפני שבעצם כללות הקיבוץ האנושי לחו הפנימי המעוררו לקיבוץ וחבורה עומד הוא עדין במדרגה שפלה. התשוקות הפראיות עודן פועלות הרבה ובווערות בסתר הלב. רק יחידים הנם המתנשאים אל מעלת הריח הטוב של נשמת אלהים חיים אשר בקרבם. והיחידים הללו עומדים הם ממעל לכח הקיבוץ ולזרם החיים שבגויה הקיבוצית כולה. ע"כ רק אז יפיח ריח טוב בעולם. והריח הרע של הרשעה לא יהיה כ"כ מורגש, כ"ז שאין הזרם הקיבוצי מתעורר מצד הנקודה הגבוהה שבקרבן דהיינו מצד נקודת התרכזותו לחטיבה אחת המבקשת מגמה אחת, שאז השפעת היחידים הנעלים מורגשת מעט, אבל מיד עם ההתעוררות המרכזית, אמנם ירבה החם, התנועה והתרגשות החיים. אבל ריח רע יפיצו כל אלה, עד שהנשמות הטהורות יעונו מאד רק ממחנק האוויר המתמלא בכללות הקיבוץ הממולא כולו בבקשות בהמיות פראיות גסות ונאלחות, שצד הבהמה שבאדם והחיה הרעה שבתוכו, הוא הפועל היותר עיקרי בהם להותו והשפלת ערכו. זה הוא כלל נוהג בכל מיני קיבוץ שאור החיים הפנימיים האלהיים איננו הוה בהם ליסוד

חיים של האומה. לא כן הוא ישראל. אור החיים הפנימיים של ישראל, דוקא מצד קיבוצם, דוקא מצד נקודת הגובה של המרכזיות שבהם, הוא אור אלהים, אור החיים היותר יפים, היותר טהורים, היותר מאירים, שכל מה שיגדל חומם, שכל מה שיתלהבו הרגשותיהם, כן יפיצו ריח טוב, ובשמי עדן גן אלהים בארץ ובעולם. החם, ההתעוררות, יבא מאיזה חומר, המוכן לשמור איזה תוך, קליפת עץ, השומרת את ליחו ורעננותו אבל ריחו הוא ריח שדה אשר ברכו ד'. עצי ירושלים של קנמון היו. כשמסיקין בהם, כששלהבת החיים הקיבוציים מהסיבות הגורמות את ההתלהבות הקיבוצית, בטבעה הישראלי הטהור, כשהחם הוא מתגבר כשהחיים מתרעננים ע"פ חם נלהב זה, שמקורו הוא מקור היופי והתענוג האלהי, השוכן ג"כ בכל בשר וחושיו, בכל נשמה ותעופות כחותיה, שהמעשים היותר כבירים בטובם ואשרם, שהאור של הרגש היותר עדין, ושל השכל היותר צח של חמדת כל האהבה הכללית היותר קרובה ומחוטבת שריו בו, כשהיו מסיקים בקנמון זה במרכז היהדות, במקום התקבצות הנשמות של בני אל חי כולם, כשההתעוררות המרכזית שמירושלים היתה משתלהבת, ריחם הטוב היה נודף להרנין את החיים של הטהרה, של האורה הצחה, של הצדקה היותר רעננה ושל המעשים היותר טובים, של המחשבות היותר עדינות רצויות ומאירות בכל ארץ ישראל, מן הלב אל כל האברים היה הולך חם החיים עם עצמת טהרם ורוממות קדושתם, ממקורו של יסוד הקיבוץ, במקהלות ברכו אלהים ד' ממקור ישראל.

ומשחרבה ירושלים ננזו ולא נשתייר אלא כשעורה, ומשתכח בגזאי דצמצמאי מלכתא. כשנמצאת נקודה של אורה במקום אחד מן העולם פועלת היא במסתרים פעולה כללית על כל העולם כולו. חק האורגניות, היחש החי, של השפעה ושל קבלה, הולך וחורז ומקיף את כל המצוי, את החומריות ואת הרוחניות, את הפעולות, המנהגים, ההרגשות ואת המחשבות. אמנם כשהאורה היא גלויה, כשפעולת צדק ויושר, היוצאת ממקור מחשבה והרגשה טבועה אצילית המפעמת בחזקה במקום אחד, מתגלה היא בחיים ובפועל, אז התכונה האלהית הפנימית המחיה אותה הולכת היא ומתגלה, כובשת מקום בחיים ומכשרת יותר נפשות ולבבות. עד כדי להכניס מקור ישועה בתוכיותה של הנשמה הקיבוצית הכללית, עד שמכחה מתהפכות לטובה כל נקודות חיים הפרטיות והולכות וצומחות לטובה. אבל כשהאור נעלם, כשהחיים האלהיים אינם מתגלים במרכז של מדינה וממלכה, אז ההרגשה הפנימית העדינה הולכת ומתעלמת והיא מצמצמת את כחה, ומעלמת את אורה, בחיי השכל המעשי לא תתגלה עוד, כ"א בצמצום גדול מאד, הליכות עולם בשכל מתרחב לא תסלול. רוח פנימי בחשאי בחדרי חדרים של הנשמה האנושית הולך לטובה, אור החיים עצמם. שאיפת הגדלת כחותיהם בגניזה פנימית בשיעור מצומצם בתור שאיפה הרגשית, בשיעור קטן ודל, כח חיים של געגועים בלתי שכליים, הדומים לגעגועים בהמייס, שהשעורים הם מקור חייהם, בשיעור מועט כזה נמצא בעולם גרעין של צדקה, וקורטוב של חיים שואפים בפנימיותם להיות החם שלהם מיוסד על בסיס הטוב הנשגב, המאור האלהי. אבל לא יתגלה חוצה, לא בהליכות השכל המתרחב, ולא בנאות המעשה המתפשט, כ"א בגניזת הרגש העדין שממקור נשמת אלהים שהניחה שורש בנשמה האנושית היצורה בצלם אלהים, מולכת היא ההרגשה הזאת בחדרי לב, כבודה בת מלך פנימה, היא סגורה במכונה, עד אשר יקרא דרור לשבי ירושלים וציון כמשפט תפדה. ומשחרבה ירושלים נגנזו ולא נשתייר אלא כשעורה ומשתכח בגזאי דצמצמאי מלכתא. ויסוד החיים האלהיים שאינם פוסקים והם מחממים גם את כל הכחות היותר משתפלים, כדי להביא הכל לתעודת החיים הגבוהה ההולכת ואור מצמצום האורה האלהית המתרוממת מעל כל כדי להעמיד את הצביונים הפרטיים מרובי הגוונים של החיים שם האוצר גנוז של חי

עולמים, ושם חיי המלוכה המתקבלת באורח התמלאות חיל של נפש עיפה. אחרי אשר תשגב עז, אחרי אשר עולם מלא יוסד בכל הליכותיו, ועליו יקרא שם מלא, אחרי הצמאון הבא מחזקת החיים והרגשותיהם המתפרצות, חמדת עולמים להשגב באור חיים אלהיים מרוממים מפל, יבא נחל העדנים המתרחב. והיה ד' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד.

ת"ר מקושש זה צלפחד וכן הוא אומר ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש וגוי ולהלן הוא אומר אבינו מת במדבר מה להלן צלפחד אף כאן צלפחד דברי ר"ע. (שבת צו:)
נחלת ד' בנים, הבנים הם הם יורשי הרוח היסודיים בעלי המורשה של הקדושה העליונה המתנחלת מאבות לבנים לדור דורות. קדושת השבת היא יסוד נחלת קדושת הדורות. ושמרו בני את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם. ומתוך כך יש קשר של האישיות שאנו פועלים בו את אותו המאורע של חוסר המורשה עד כדי היסוד של העברת הנחלה. עם אותו המאורע של המקושש. המדבר היה כולו קדושת שעה לישראל, ביסוד ושורש לקדושת עולם לדורות, ובמקום שנפגמה קדושת הדורות, נחלט המדבר לא בתור הכנה והעברה, מהמדבר להארץ משעה לדורות, אלא בתור העמדה אחוזה בשעה שמניעה יש בה מהתפשט לדורות. זה גרם מצד אחד פגיעה בשבת, שמקושר עם העברת הנחלה, ובאה התורה להודיע את אופני ההגנה של הדורות על אלה שני אבני המכשול בהפגשם, כי הם באים לנקודה אחת. מקושש זה צלפחד.

א"ל ריב"ב עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד לתן את הדין.

כל מי שהוא פועל נגד החק העליון הרי כאן חטא, ועונשו בצדו. יש אמנם חלוק בין הסוגים של העברניות של החק. יש חטא העומד מצד ההתפרצות של ההארה, במקום שההאפלה היא דרושה. לא כל המצוי הוא ראוי להיות נודע, במצואים, וכן במקרים ועובדות, וכן החוטא נגד החק הזה הרי הוא משנה את הצביון של ההויה מתכונתו הישרה, ויותר מזה הוא החטא של ההתעוותות, אם בא הדבר שציוור בדוי מתאורח בעולם ההכרה, ביחוד אם הציוור הוא מגרע איזה ענין שלא בצדק, הרי הדבר הוא חטא של עיוות משפט, ומובן שאין המשקל שוה, והדין הוא שונה בערכו בכל צד כפי מה שהוא אבל הסכום הכללי, שיש כאן מקום לנתינת דין, ובין כך ובין כך אתה עתיד לתן את הדין.

אם כדברייך התורה כסתו ואתה מגלה אותו.

ראוי להכיר שמטרה יש לכל השלילות, כמו לכל החיובים. וכל מה שלא נאמר בתורה, אי האמירה היא בעצמה ענין שולל את שלילתו בתכונה חיובית. כמוכן שהדבר הוא בולט בכל מקום אשר הצעת הדברים הטבעית היתה מביאה לידי איזה פירוש והתבארות ואנו מוצאים את הדברים בתורה סתומים. זה הוא לנו האות שבכונה נסתמו ונתכסו. וא"כ אתה צריך לתן את הדין אם יהיה כדברייך על מהלכך בהבעת דיעותיך, נגד הצביון שנתנה התורה למה שהוא ראוי להיות מבואר, ובין מה שראוי שלא להתבאר ואם כדברייך התורה כסתו ואתה מגלה אותו

ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק.

יש בכלל זה החטא של הוצאת לעז על אותו הצדיק בפרטיות, קלקול מיוחד, חוץ מהחטא הכללי של הוצאת

לעז על נקי. שהרי כל צדיק וצדיק, וכל אדם שרשומו בא בתורה ביחוד בא הוא להועיל לנו בזכרוננו המתחקה בתולדותינו, ופועל הוא ציורו בקרבנו בין ביודעים בין בלא יודעים. ומאחר שאותו האיש צלפחד, לא הוכרה בו רשימה זו של חטא זה שאתה תולה בו, הרי הוא עומד בצדקו, וצריך לפעול עלינו ברישומו התולדתי כערכו המוצדק, והנך בזה מקלקל את רישומו הפועל עלינו, לפי מדריגתו המיוחדת וערכו המיוחד, בהוציאך לעז על אותו צדיק בפרטיות הציור המיוחד שלו.

ואלא הא גמר גזירה שוה, גז"ש לא גמר.

חשב ריב"ב שר"ע אמרה לגזירה שוה זו שהיא אגדית מסברתו ומהשערות העצמית. ובשביל כך מתח עליו את קו הבקורת, ור"ע הולך לטעמיה שדורש על כל קוץ וקוץ שבתורה תילי תילין של הלכות, ועמד במדריגה כזאת של אחדותה של כל התוצאה הסברית בנוגעה בפרטיה של תורה ליסודה העצמי, לראות הכל בעיני רוח בצבינום העצמי בצורה בולטת כמו שנתנו למשה מסיני. והרושם הפועל על הכרותנו בערכיה של תורה וכל רישומיה הפרטיים, לפי מדתו של ר"ע, הוא נערך ביחס הכתוב המפורש עם כל תוצאותיו וכל המדות שבתורה, בהלכה לפי ערכה ובאגדה לפי ערכה, הכל נתן להדרש, וכל הרשומים המצטיירים, שיש להם אחיזה בתורה הוכנו מראש ומקדם, כדי להפעיל עלינו את רשומיהם. ואין בהם שום מכשול כ"א תיקון וישור מסילה בהגדלתה של תורה והאדרתה.

אלא מהיכא הוה מויעפילו הוה.

אם לשיטתו של ריב"ב, רישום פרטי של חטא התלוי רק באישיותו הפרטית של הצדיק שלא הורשם בחטא זה, הוא דבר המהפך עלינו את הסדרים המתוקנים באורחותיה של תורה, אע"פ שיש זכר של חטא באישיותו, אין אנו רשאים למושכו לענין מפורט. אבל המעפילים, שהיו רבים, והיחיד נבלע ביניהם, אין זה בכלל רושם המחטיא את הצורה של החטא הסתום, שנשאר ערכו וענינו הפרטי סתום כשהיה, מצורף להמעפילים שסוף כל סוף עם כל חטאם כבר התרוממה רוחם לגדולתה של האומה, וקשר הקודש עם ארץ ישראל הוא אשר פעל עליהם את ההעפלה שהיתה אמנם בצורה של חטא ומרידה בשעתה ועל כן לא הצליחה, אבל הערך הכללי של פעולה זו אחרי הנקיון והזיכוך של סיגיה, הוא דבר קיים לאות ולמופת של גבורת עולמים הקשור במעמקי הנפש של עם ד' בטבעם לארץ חמדתו, אהבת עולם, אשר מים רבים לא יכבוה, ונהרות לא ישטפוה. ומאחר שיש רישום של חטא בצורה צנועה, ראוי הוא יותר להתאגד עם מפעל כזה, שעם כל מה שיש בו מן הקלקלה הזמנית יש בו ג"כ מן הגודל והלהבת הקדושה הפנימית הגנוזה שנשמתה של כנסת ישראל, עד שאפילו בכל פרשת העיבור כל צרכיהם הם לפני מלך ישראל וגואלו, מקוה ישראל ומושעו והרי יש כאן ג"כ רושם שיש בו שיגוב, אם החטא הסתום הזה, נמצא הוא בכלל המעמד של הגבורה האידיאלית, עכ"פ, של המעפילים.

שמואל וקרנא הוו יתבי אגודא דנהר מלכא חזינהו למיא דקא דלו ועכירי. א"ל שמואל לקרנא גברא רבה קאתי ממערבא וחייש במעיה וקא דלו מיא לאקבולי אפיה קמיה זיל תהי ליה אקנקניה. הופעתו של רב בבבל עשתה מהפכה שלמה בחיי היהדות הבבלית. הוא גרם שהשפעת התורה שבבבל נתגברה מאד, והזמן גרם אז שמצב הישוב שבארץ ישראל הלך הלוך וירוד. ומאת ד' היתה זאת שמחלת

הגלות תתגבר יותר והאות של המים שדלו סימן להתרוממות, מתאים הוא לרוממות רוח ישראל שבבבל על ידי השפעתו הגדולה של רב שמה. ועכירי, כי סוף כל סוף אין האורה והצלילות הנשמטית מצויה אלא בא"י, ועל כן הירידה המוכרחת של איתן התורה מא"י לבבל. עם כל הרוממות שבוה, יש בזה ג"כ עכירות. והצער הזה של העכירות, שיש כאן מכאוב נורא לאומה, זה ירד עד מעמקי כל חושיו הקדושים של רבן של ישראל רב ומעיו חמרמרו מרוב צער ויגון על ההכרח של התעמקות הגלות וחייש במיעיה. וכגון זה היה שמואל רוצה לרדת לסוף דעתו של גברא רבה דנא שמצד אחד הוא מלא צער על ידי זה שהתורה גולה על ידו ממכון עוזה מא"י לגלות בבל, ומכל מקום הוא בעצמו הוא הנושא לזה. והמגשם בחיים את החזון הנורא הזה שיש בו גדלות ומרירות התרוממות ועכירות, יסורים ושאיפה כללית גם יחד. שכן נשמה גדולה מאד יכולה היא לאחד בקרבה את הסתירות הנוראות הללו, על כן אמר לו, זיל תהי ליה אקנקניה.

אזל אשכחיה לרב אמר ליה מנין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור כהמה טהורה. אמר ליה דכתיב למען תהיה תורת ד' כפיך מן המותר כפיך.

יחידי הסגולה שבבבל היו מקושרים לאהבת ארץ ישראל בכל לבכם ורצו תמיד להביע את הוקרתם שהם מוקירים את ארץ הקודש, כמו שבכל התלמוד הבבלי פזורים הם הענינים המדברים בהערך הגדול של קדושת הארץ ומעלת יושביה, שהם מקושרים עם ההכרה של שלילת הגלות אפילו אם היא במצב טוב, בין מצד המעמד הגשמי של קיבוץ היהדות שבתוכה, בין מצד המעמד הרוחני שסוף כל סוף החומר הנושא את העם עליו הרי הוא הארץ. והגלות, האדמה הטמאה, מוכרחת היא להיות פוגמת את אור הקודש של התורה, וכל המעלות הרוחניות העליונות שבכלל האומה. ואדמת הקודש, כשהיא תהיה הנושא המחזיק את האומה, עליה יחול אור הקדושה. והסימן לזה הוא העור אשר עליו כותבים דברי קדושה. שלא יוכל להיות מבהמה טמאה אע"פ שיוכל להיות מעובד יפה מאד. מ"מ אין הקדושה האלהית מתקשרת עם החומר הטמא. וכיוצא בזה אין הקדושה הנשמטית שבאור ישראל יכולה להיות מתקשרת יפה עם הקיבוץ השוכן על אדמה טמאה. ורמז בזה, להורות שרק איזה אונס גדול היה יכול לסכב את ירידתו של רב מארץ ישראל לבבל. אבל לא הטלת איזה ספק ביתרון הקודש הנצחי של ארץ ישראל אדמת הקודש וגבול הקדושה והטהרה העליונה. ורב הורה לו על שאלתו המרמזת את הענין של המאורע הזה של ירידתו לבבל מא"י, שכן מה שאין כותבין תפילין על גבי עור כהמה טמאה, שהוא מן הכתוב למען תהיה תורת ד' כפיך מן המותר כפיך, ואע"פ שהתורה הכתובה על גבי הפרשיות של העור אינה נאכלת, מכל מקום החומר המקבל את קדושת הענין התורני, מוכרח להיות חומר טהור. והוא הדין שהארץ שבה יוכל ענין הקודש של כנסת ישראל להתקשר בה, אינה ארץ אחרת כי אם אדמת הקודש הטהורה אשר היא ניתנה לישראל, לאכול מפריה ולשבע מטובה, להשביע יחד את הגויה ואת הרוח הקשורים יחד בלולאות הקודש של אור התורה, אשר מאיר הוא בברק אורו. רק במקום אשר אוה ד' למושב לו ולא בארעא דחשוכא, ששם אין האור מתעצם עם החומר הנושא עליו את העם הגולה שהוא מוכרח להתעכב בה עד עת קץ.

מנין לדם שהוא אדום. שנאמר ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם. כדי לרמז על חבת הארץ חוץ מצד הקדושה העליונה שלה שאין קדושת התורה ראויה להתדבק באמת כי אם על החומר הטהור של אדמת הקודש. רצה להזכיר גם כן את התכונה הטבעית שנתקשרה באומה לחבת

הארץ, על ידי שפך הדם של גבורי ישראל ששפכו דמם בקנאה רבה בעת המלחמות כאשר רצה האויב המחריב לקחת מהם את ארצם ולגרשם מתוכה. הדם האדום הזה המורה על דבקות טבעית של מסירות נפש הקבועה באומה בקשר עם החבה הנצחית של הארץ היא מתקשרת עם ברית הקדושה של הארץ, עד שכל סיבות שבעולם לא יוכלו לנתק את הקשר הקדוש הזה. ועל כן ראוי לדאוג בעת אשר הסיבות גורמות חלישות קשר האומה עם הארץ, עד שגם גדול הדור הוא מוכרח לצאת ממנה, להזכיר את כל הדברים המקשרים את הכלל אל ארץ ירושתו בין מצד הקדושה העליונה בין מצד הצמידה הטבעית הקשורה כברית הדם והנפש הישראלית. מנין לדם שהוא אדום. ופועל לדורות את הרושם החד והעמוק בנוגע להקשר אשר לא ינתק לעד בין העם הישראלי לארצו הקדושה קדושת נצח.

מנין למילה שבאותו מקום. נאמר כאן ערלתו ונאמר להלן ערלתו. מה להלן דבר שעושה פרי אף כאן דבר שעושה פרי. אימא לבו דכתיב ומלתם את ערלת לבבכם, אימא אזנו דכתיב הנה ערלה אזנם. דנין ערלתו תמה מערלתו תמה ואין דנין ערלתו תמה מערלתו שאינה תמה למלאות את ההגיון להמחשבה החודרת שיסודות הקדושה הרוחנית מוכרחים להיות מקושרים בחומר כמו שהנשמה פועלת בעולם הזה את פעולתה בגויה החומרית ודוקא על ידה, וכן הסגולה הישראלית היא מוכרחת להיות קשורה בנושא החומרי של ארץ ישראל, העיר על הערך הקדוש של הברית החתום בבשרינו. שהבטחון של סגולת ישראל המתנחלת לדורות בה היא קשורה, ולא מספיק בשום אופן איזה תוכן של מילה רוחנית כמו מילת הלב, עם כל הופעת ערכו הנעלה מאד בהמערכה המוסרית של האדם ולא תספיק מילת האוון והכשרת הנפש לשמוע ולקבל דברים נשגבים. כל אלה הם יכולים לשמש מפעלים רק בזמן שהמילה החמרית הבשרית ממש המשפיעה על דורות עולמים היא נמצאת בתור יסוד המוסד לקביעותה של הקדושה על ידה. כשהערלה, בכל תמותה, היא מסתלקת מהגוף הבשרי על ידי קדושת הברית העומדת לדורות עולמים, או, יש הכשרה, להסיר גם כן את חלקי הערלה של הלב ושל האוון. והמילה היא דוקא באותו מקום העושה פרי הבשר, שעל ידו מתעלה גם כן כל התוכן הרוחני של הערלה החלקית. דנין ערלתו תמה מערלתו תמה, ואין דנין ערלתו תמה מערלתו שאינה תמה.

החליל מכה לפניהם עד שהיו מגיעים קרוב לירושלים.

החליל הוא מיוחד ביותר לשמחה, גם לאבל, חלילין לכלה או למת. אמנם השמחה השלמה היא מתנוצצת ביותר כשלא יחסר עמה ההרגש של מציאות האבל האפשרי לבא והוא נשמר ונצל ממנו, ע"כ אלה השלושה הכחות הראשיות המצליחות את האומה: העבודה בכח הגוף, השור ההולך לפניהם, העושר הבא ע"י קרניו המצופות זהב, וההשכלה הבאה עם העושר והחריצות, עטרה של זית שעל ראשו. אפשר שכל אלה יביאו ג"כ שאה על האומה כשישתמשו עם אלה החמודות והרע. העבודה תוכל להשפיל את הצורה האנושית אל השקיעה החמרית לבדה. העושר יביא המון חמדת תענוגי החיים שממטם את הלב מבינה אמיתית וחכמת צדק אלהית. החכמה תוכל להועיל להרע כמאמר חכמתך ודעתך היא שובבתך. אמנם עם הפישרה האלהית, עם מעגלי צדק ומשרים שתדריכנו תורת ד' דבר ד' היוצא מירושלים הננו בטוחים שאלה ההצלחות המכשירות את אושר האומה יביאוה באמת לרום מעלתה. ע"כ החליל המוכשר ג"כ לאבל מכה לפניהם בתכונת דפיקת קול צהלה ושמחה מזה, עד שמגיעין קרוב לירושלים. כי שם צוה ד' את הברכה.

הגיעו קרוב לירושלים שלחו לפניהם ועטרו את ביכוריהם.

האגודה הלאומית תוכל להיות מובנת בשני אופנים. או שיסוד מרכזה אין עמה תוך מיוחד, כ"א מה ששם מתרכזים הכחות הנפוצות בפרטי האומה להתקבץ לתועלת הכלל, שע"ז שב לכל יחיד ויחיד תועלת פרטי באופן מלא. מה שלא היה כלל אפשר בלא הקישור הכלל. בזה האופן המרכז לעולם הוא רק מקבל מן הכלל, ואינו נותן לו מאומה. אמנם במעלה עליונה בממלכת כהנים וגוי קדוש, המרכז הוא מטרה אלהית גדולה ונשגבה עד אין חקר. המרכז הוא דבר קיים לעצמו, וכשם שהוא משתלם ע"י הפרטים כן ביותר הוא משפיע עליהם רעננות וכח חיים מלאים קדושה והוד אלהי. וזה הוא יחסם של ישראל אל המרכז האלהי תל תלפיות ירושלים עיר הקודש. שאמנם הרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים, המורה ג"כ על כח הקיום הנפלא שיש בהשפעה הרחוקה, שאם גם כח הלח של החיים נעלם, הם חיים באמת, עתה כשנעשו קרובים אל הר ד', שב כח החיים המורגש להתחבר אל כח הקיום. וזה ע"י השפעה היוצאת מהמרכז מלבן של ישראל אל הכלל כולו. שלחו לפניהם, להורות שהם צריכים להיות מושפעים מהודה של ירושלים, ולא רק הם הנותנים להמרכז את ערכו, כ"א גם שואבים ממקורו מקור מים חיים. ועטרו את בכוריהם. שמה בהר הקודש יפוח כח החיים להיות מורגש וממלא בפועל את כל לב ונפש. ועל העז הקיום האדיר של הרחוקים, המה הנטישות המעשיות, תילי תילים של הלכות שחיי עולם קבועים בהם. אהבת עולם אהבתיך ע"כ משכתיך חסד. משך החסד ההולך ומתרחב במה שרצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. על העז הוא חופה ההדר על כל כבוד חופה, גילת ורנן כבוד הלבנון מתגלה. שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ד' ורפאתיו. הרחוק שהיה קרוב גם בריחוקו וכשנעשה קרוב בפועל כאשר בא עד מקום בית חייהם ולבן של ישראל, אז יגלה הוד החיים המלאים הדרת קודש. כן בקודש חזיתך לראות עוזך וכבודיך כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך כמו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי. שלחו לפניהם, להאציל עליהם הדר החיים מעיר עז לנו. ועטרו את בכוריהם. גם הרחוקים הנזקקים לגרוגרות וצמוקים נעטרו בפרי חמד מלאים לשד חי נועם.

הפחות והסננים והגזברים יוצאים לקראתם.

בנין האומה בשלמותה תהיה ע"י התאחדות שלשה כחות הראשיות כהנהגה. כח הממשלה שהיא כח סידור הפעולות, כחה הרוחני מתורה חכמה ועבודת ד'. וכח הכסף, העושר הנצרך לתכלית הכלל והפרטים. ע"כ היו יוצאים לקראת מביאי הביכורים שמורים על אחדות פרטי האומה והצטרפות העבודות הפרטיות לאוצר הכלל כולו. למען יבא התכלית העליון הנכסף מכלל האומה שהוא חפץ ד' בעמו. היו הראשים בשלשת החלקים: הפחות, הם שרי הממשלה, הסגנים הם שרי הקודש, כי מצינו סגן הנה והגזברים הם הממונים על עניני הכספים, שמורה על הרכוש והעושר הכלל. וכשתעמוד הממשלה והכסף, לחזק את התעודה היוצאת מכח הקדושה אז תפרח האומה בגאון ד'.

ולפי כבוד הנכנסים היו יוצאים.

אף שהבאת הביכורים תהיב לבבנו לראות התאחדות הכחות של כלל האומה למקום אחד, מכחות העבודה הפשוטה העבודה האיכרית, עד העבודה היותר נשגבה ותכליתית עבודת ד' במקדש, שזה מורה

על ערך האהבה הטהורה העומדת להיות כבריח התיכון מברחת את כל העם כולו מן הקצה אל הקצה, מצדו החמרי והרוחני. והנה במערכה זאת עלינו להשמר מטעות שיוכלו קלי עולם לטעות שהאהבה הכללית אך בזאת תהיה שונה בהסירה את ערך המדרגות שבעם, ולא יוכר איש לפני איש מעלה, וחכם לב לפני כסיל אדם. ובאמת זאת הדעה היא המהרסת את כל גדרות עולם, ותשום לפוקה ומכשול לקטני בני"א, שיונחו ע"י פריקת עול כזאת את עצת חכמים וקדושי עליון, בין בדורותיהם בין בדורות שלפניהם, ומזה תפוג ג"כ תורה ויראת ד' הטהורה. ע"כ הזהירות של מפעט ההשויה של קטן וגדול וחילוק המעלות היא מאד נחוצה במעמד של הגברת הרוח של התאחדות כללית, כהבאת הביכורים, למען יהיו הקטנים נשמעים לגדולים. והכרת החופש האמיתי, שהוא שמירת המשטר הכללי תבא רק ע"י ההכרה היותר ברורה בערך של כל יחיד וכל כחה בין הכלל. ע"כ לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים, למען דעת שיש הבדל בין קודש ובין קדש קדשים בין איש נעלה ובין מי שהוא עוד יותר נעלה. ועל אחת כמה וכמה בין עובד אלהים לאשר לא עבדו, ובין אויל לחכם לב.

כל בעלי אומניות שבירושלים עומדים בפניהם, ושואלים בשלומן. החיים האנושיים בכללן מתחלקים לחיים טבעיים ולחיים מלאכותיים. בזמן שהאומה ירודה במוסרה, ועסק יחידיה ולבם רק אל בצעם, אז מתרחקים מאד המפלגות, אלה עוסקים בחיים טבעיים ואלה הנתונים בחיים מלאכותיים אלו מאלו. האיכרים עובדי האדמה שוכני הכפרים הקרובים אל הטבע בפשטותה בחייהם, יהיו בלתי מכובדים בעיני בעלי האמנות שכבר השכילו לחיות ע"פ סדר התרבות, וההתרחקות מן הטבע, עם מניעת הכבוד תבא ג"כ קרירות האהבה וחסרון היחש. כ"ז יוכל לבא רק ע"י העדר קשר קדוש אמיץ מורגש בלב כל יחיד מהמטרה העליונה של כלל האומה, שתבנה דוקא ע"י התחלקות הענפים בין יחידים ומפלגות. חיי הטבע הפשוטים הם חסרים לאיש שכבר רכש לו משאלות חיים גדולות ע"פ כשרונו ידיעותיו וחריצותו. אבל כל מגמת האומנות וכל הידיעות השימושיות אי אפשר כלל שיהיו נשארים לעד במעמדם המקולקל להרחיק את האדם מחיק הטבע שהיא הורתו וכה ימצא עונג וחיים רעננים, כ"א הם עומדים להעלות את האדם למעלה מוכשרת כזאת שתהיה קרבתו אל הטבע בנויה לא ע"פ יסוד של חסרון הרגשה וחכמה, כ"א על עומק הכרה ושכלול אמיץ. לזאת בשרו חז"ל עתידים כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע. ע"כ ביחש ההתחברות הכללית של כל חלקי האומה ומעמידה, מעבר מזה האיכרים עובדי האדמה, העמלים בהוצאת החומרים הדרושים לחיי האדם מחיק האדמה והם נושאים את ידיהם קודש ושואפים שתהיה עבודתם הפרטית מצורפת לחשבון התכונה הקדושה של הר ד' ובית אלהי יעקב, ובזה מושפעים הם מבעלי המשטר וההנהגה, הפחות הסגנים והגזברים, אלה הם הקצוות של האומה חמרה וצורתה. הם מתנועעים להכיר יחשם זה לזה בלב מלא רגשי קודש. אמנם היחש יבא ע"י העומדים באמצע, בעלי האומנות, המשתמשים בשכל המעשי ובעבודה גם יחד. על-ידם יוכלו להתקיים המפלגות הרוחניות, ע"י עבודת בעלי העבודה המעשית, ועל ידם יושפעו ג"כ מההשפעה הרוחנית של המסדרים הראשים. גם אלה האחוזים כולם בחיי הטבע הפשוטים. ותחת אשר באין רגש טהור ואין צפיה טהורה יוכל בעל האמנות לבזות בלבבו את האיכר שמלאכתו בשדה, ועומד בתרבותו במעלה נמוכה מאותה התרבות של בעלי האומניות, שכוללים כל כשרון חברתי מעשי. בהיות הלב טהור ונאמן, יבא הרגש הברור לכבד עד מאד את התם והיושר שבחיי החברה הטבעיים, ולהכיר כי תכלית העמל המלאכותי הוא לא להיות נשקע בשאון החיים החיצונים, כ"א למצא כל הצרכים האנושיים

בין צרכי הגוף בין צרכי הנפש מרווחים, למען יוכל האדם לחיות במנוחה ושמחת לב חיים טבעיים, מלאים שקט אהבה ותם. ע"כ עומדים מפניהם, בעלי האומנות להורות את היתרון ורחש הכבוד שהם מכירים בחייהם הפשוטים. ושואלין בשלומם להורות על תעודתם הם להגדיל אשרם בחיים ע"פ דרכם. לא להוציאם מעולמם, כ"א להוסיף בהם ובכלל האומה שכלול וטוב, שמתחבר כולו אל היסוד היותר עליון, שהוא מגמת האומה הישראלית שיכיר כל חלק מן האנושיות את ערך התועלת היוצא מאותו החלק הרחוק ממנו בתכונתו, ודוקא ע"פ ריחוקו והשתנותו יוסיף לו אהבה וכבוד, שרק אז בהתמלא ההכרה עליונה הזאת בכל צדדיה, יזרח האור של ההבטחה התכליתית לנו אז אהפך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ד' לעבדו שכם אחד. והנה לבד הפגישה המקרית, נאה אות התחברות קצוות האומה הרחוקות והנבדלות, לגבי היוגבים והאיכרים בעלי אומניות שבירושלים, דוקא עיר הבירה המלאה תשואות וכלילת יופי בארמנותיה והיכלי תמדתה ישיבת הכרכים עם כל הנלווה עמה, לעומת חיי הכפר הפשוט והשלו. ואמרו חז"ל בהא דכתיב ויברכו את כל המתנדבים לשבת בירושלים מכאן ששיבת כרכים קשה.

אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום.

ההתחלקות, וההתכללות, כשהם משולבים במדרגה נאותה והגונה הם מעמידי האושר וההצלחה החברתית, דבר זה נוהג בין בעמים ביחושם איש לרעהו, בין בפלגות ושדרות שבעם אחד. כשם שכל עם יש לו דברים מיוחדים בין רותניים בין גשמיים, ואם יהיה עם אחד גדול ונשגב ולו יקתה עמים, יש רק אז תקוה שבכח הגדול והעצום של העם הגדול לא יבלע את היושר והצדק, כשישים לב, שאף שטוב מאד הוא ההתאחדות של כחות רבות למרכז אחד, וטוב ג"כ להיות עמים רבים מתכנסים תחת דגל אחד, כשיהיה בעל הדגל ראוי לכך, מצד ערכו הרוחני. אבל עליו להכיר כי עם האהבה הבאה לרגלי ההתאחדות צריך שכל אחד יעמוד בקניניו השייכים לו כ"ז שאינם רעים ומשחיתים. וכן הדבר נוהג ג"כ בין ערים מיוחדות ביחש אל המטרפולין, עיר הבירה, ועיר החכמה, השואבת את תוכה את ערי השדה, ומשתכללת על ידם. נכון וכשר הדבר שבני העיר הגדולה והמרכזית יכירו באחיהם בני עיר השדה את היחש של הצטרפות והאחוה, שמצד זה ראוי שכולם יהיו פונים לתל תלפיות, ובלי להעמיד שום מרכז אחר המביא לחילוק התכונות. אמנם עם זה, לא יאבדו דבר בני הערים מזכויותיהם בעריהם, בין החומריות בין הרוחניות, עד שאפילו כמה שנוגע לדיעות במנהגים חשו לחוש למנהגי בני הערים הבאים, כדברי הירושלמי בפ' מקום שנהגו וכתו' ד' י"ד פסחים ד"ה בתי פרות היו חורשות להכיר הזכות המיוחדת הרוחני והחמרי של כל עיר ועדה, ביחד עם ההתאחדות להאחוה הכללית. ע"כ הביעו טוב לבבם ואמתת משפטם גם יחד, באמרם, אחינו אתם, מתאחדים עמנו בכח האחוה שמשתכללת בכח המרכז של עיר ד' הר הקודש. אמנם הננו מכירים שעם זה הנכם ג"כ אנשי המקום פלוני, ואין לנו חפץ בהסיר יחושכם אל עיר מגורכם החביבה עליכם בטבע. וזה יהיה ג"כ כעין הרגל והדרכה לשלום הכללי הגדול שירחש ישראל ע"פ תורת ד' אשר דרכיה דרכי נועם ושלום לכל העמים גר ותושב וחי עמך אמרה תורה. גם ליחש בני נכר הגרים אתנו בארצנו, אנו רק מקפידים על הסרתו מדרך רעה ומזקת ולהיות איש ישר כחובת בני נח. אמנם אם יש לו אומה וארץ אבות, יכול להיות לו עליהם געגועים וחבה וכזה יהיה גר. אך בכ"ז תכיריהו לתושב לענין קירוב הדעת וחופש זכויות הראויות לאדם, ולא יקח לבך להכחיד ממנו את רגשותיו הטבעיות לעמו וארצו עד שיהיה רק תושב, כ"א גר ותושב יהיה וחי עמך. וכפי ההדרכה הכללית ביחס אומות העולם תהיה ג"כ ההדרכה הפרטית מעיר הבירה ליתר הערים, להכירם כאחים

מאוחים ומחוברים ועם זה באפס ביטול לערך מקומם ודרישותיו כולם. זהו השלום הישר האמיתי. אחינו אנשי המקום פלוני, בואכם לשלום.

החליל מכה לפניהם עד שמגניעים להר הבית הגיעו להר הבית אפילו אנריפוס המלך נוטל הסל על כתפו ונכנס עד שמגניע לעזרה. הגיעו לעזרה, דברו הלויים בשיר ארוממך ד' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי.

באשר יסוד הבאת הביכורים הראה בפועל את ההתאחדות לתכלית הכללי שמתקבץ ע"י כל פרט ופרט מפרטי האומה, בעבודתם היותר פרטית שהיא עבודת האדמה. והנה צריך שיתרשם לפי ענין הקדושה המיוחד לישראל, שיהיה חותם ההתאחדות התכלית הרוחני והתעודה הנפלאה של ישראל. ע"כ אחרי המעלה של ההתאחדות שבא בהכנתם להתקרב לירושלים, שהיא מקום הקיבוץ הלאומי ששם עלו שבטים, עיר שחוכרה לה יחדיו, עוד צריך לסמן מעלה יותר עליונה שהיא העליה להר הבית ששם מתגלה התכלית הרוחני. אמנם התכלית הרוחני שהוא מביא להתאחדות הכלל, אפשר לציירו בתור אמצעי אל חיי הפרט, או שהוא לעצמו תכלית נשגב. וההבדל הוא, שאם הוא תכלית לעצמו ראוי להעשות בגופו של כל יחיד מיחידי הכלל תחת אשר האמצעי להתאחדות זו לו שיהיה נפעל אפי' ע"י שליח, רק שימצא באוצר הכלל. ע"כ בבא ההכנה היותר מבוררת באים להר הבית מקום היעוד הרוחני, הר ד', שם אפילו אנריפוס המלך נוטל הסל על כתפו, להורות שהתכונה הרוחנית אינה בישראל תלויה באיזה דבר ומשמשת ליסוד הקיבוץ, כאשר אפשר הדבר בין רוחניותם של אוה"ע, ביחוד עובדי ע"ז, שכל תוכנם היה רק שע"י התכונה הרוחנית יהיה מעמד להקיבוץ הלאומי גם מצדו הרוחני שיש להאנושית עליו דרישה חזקה. לא כן תורת ד' אמת שהיא לעצמה בתעודתה ועומק הצדק והגיון האמת שבה התעודה היותר נעלה גם מצד כל פרט. ע"כ אין כאן מקום להיות הדבר רק נפעל, כי הדבר שהוא עיקר המגמה האנושית צריך שיהיה לנחלה לכ"א בפני עצמו, ועצם החיים אי אפשר לעשותו ע"י שליח והנה זאת היא שעומדת לישראל להיות עם עולם לפני ד', כאשר השמים החדשים והארץ החדשה עומדים לפני כן יעמוד זרעכם ושמכם. מפני שכל האומות שיש להם תעודה גם לרוחניותם, שהיא איזה דבר אמצעי ע"כ תחול עליהם זקנה. ובבא תור ההתרומוות היותר עליונה כבר שמשו את אשר אליהם להכין, והם מתחילים לרדת. אמנם בישראל, שיסוד התעודה שלהם היא התעודה בעצמה, דעת אליהם אמת ושלום עולמים, שהחיים עצמם יבאו עי"ז למטרתם, א"כ אין להם ירידה וזקנה, כי כימי העץ ימי עמי ומעשי ידיהם יבלו בחירי. ע"כ לעומת שאצל שאר אומות יתכן להיות שבהגיעם לתכלית רוממותם ישמחו אויביהם שידעו ע"פ חק עליית וירידת העמים שכבר קרוב קצם לבא, כי שכבר מלאו תעודתם האמצעית, לא כן אנחנו בני אל חי תעודתינו היא לעצמה תכליתית. ע"כ דברו הלויים בשיר ארוממך ד' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי.

הנזולות שע"ג הסלים היו עולות ומה שבידם נותנים לכהנים.

העולה מכוונת כנגד הרעיון, מכפרת על המחשבה העולה על הלב כדחז"ל. הוד האומה ויתרונה יראה בהיות המחשבה והבינה נתונים לכל בניה, כל בניך למודי ד'. אמנם עם היותה רבתי בדעות, תהיה המשמעת המעשית גדולה לבלתי סור מן המצוה לכל דבר דת ודין ע"פ התורה. הרעיון התנשא מול

המעשה והרים עי"ז את ערך המעשה מדעת נפש. (וענוה עמה יראת ד', שמה שבידם נותנים לכהנים) והיו עולות כולן כליל. בהוראה להכונה הרוחנית ששרויה בלב כל יחיד מישראל בטעם המעשה, ומ"מ מה שבידם נותנים לכהנים. כפי ערך הדעה היותר מתרבה ומתגדלת בעם. עוד יותר היה מוכן ערך הגודל הנותן למעשה התורה והמצוות כולם מצד הערך המעשי שבהם וערך ההצלחה הכללית היוצאת מהאחדות המקודש שמתמלא רק ע"פ ההמשכה למרכז אחד בכל חוקי החיים. אמנם לולא קדושת התורה ואלהיותה, היה מוכרח להמצא כח מנגד מוחלט בין תעופת הרעיון שהוא מחולק הרבה לפי מעלת הפרטים, אל כיוון המעשים לפרטיהם, אבל בהיותה תורת ד' וערוכה בעצה עליונה, היא מכוננת באופן כזה, שגם כל הפרטים המסתעפים ממנה בתולדותיה ע"פ דרכי המשפט ישאו בד בבד עם כל רעיון נשגב שיוכל להגותו לב כל חכם יותר נעלה. ע"כ עם היות הגוולות באות עולות, רצופות במחשבה עליונה ואידאלית, אינו מונע וגם עוזר שמה שבידם נותנים לכהנים. ותרומת היד המעשית הנראית מצומצמת בדיוק פרטיה מתאימה היא עם המחשבה היותר מתנשאת ומתרחבת בעד רעיונותיה ובזה יונח קו להתאמת העבודה היותר חמרית עם כל מרום ונאצל. איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה בכל דרכיך דעוהו.

עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי היום לד' אלהיך עד שגומר כל הפרשה ר"י אומר עד ארמי אכד אבי הגיע לארמי אכד אבי מוריד את הסל מעל כתפו כו' וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו וקורא מארמי עובד אבי עד שהוא גומר כל הפרשה.

הקדושה הכללית שמתמלאת ע"י האחדות המושג ע"פ כל דרכי ד' היא מצטיינת בשני ענינים, במעשה וברעיון. האחדות המעשי מביא לאחדות הדעות, כי רק ע"י התיסדות חק ומשפט התורה ככלל האומה יזדככו הדיעות לבא לקדושת המחשבות שסגולת ישראל בהם תלוי להאיר באור ד'. החילוק הנמצא בין המעשים והדיעות הוא שהמעשים הם יותר תלויים ע"פ הוראת הכהן המיוחד להורות תורה כאשר ביארנו, ע"פ המשפט אשר יאמרו לך. אע"פ שאין ההכרה הפנימית של הפרטי מכרת את ערך הדבר על ימין שהוא שמאל לו. מפני שכך הוא חפץ ד' למען אחדות הכלל. וקן ממרא שרצון ב"ד למחול לו אינם מוחלים אמרו חז"ל כדי שלא ירבה מחלוקת בישראל. אמנם החלק העיוני ממילא הוא מתישר ע"י ישרת המעשים. אבל תלוי הוא ביותר בהכרה העצמית. כאשר האריך בחובת הלבבות בהקדמה, שלא נאמר בפרשת כי יפלא ממך דבר למשפט שום דבר מתוצאות השכליות בחובת הלב, מפני שע"ז לא נסמך הענין אל המרכז. וחכמי הסמך כ"א ע"פ יושר מעשה התורה כבר ימצא השכל המצי מסילה לדון דין הדיעות הרוחניות ע"פ דרכי יושר וצדק. ע"כ נחלקה כאן ההגדה, בתחילה יאמר הגדתי היום לד' אלהיך. כנגד האחדות המעשי ובזה פונה הוא אל הכהן. ומיוחד עליו שם שמים, כלומר, ע"פ ההדרכה הכוללת היוצאת מההשפעה הכללית ע"פ התורה אשר יורו מורי התורה היושבים במקום אשר יבחר ד', בזה אמצא מגמת ביאתי לארץ. ואין בעמק המעשה מבא לרגש העצמי, על כן אפי' יהיה התחייבות המעשים ע"פ הוראת ב"ד נגד הכרתו ודעתו הפרטית מחוייב הוא לבטל דעתו נגד שלמות הכלל של האומה בכללה שצריכה להתנהג ע"פ מוריה. אח"כ יפנה להעיר לבבו בצד העיוני של האחדות בזכירת העבר דרך ה' והשגחתו מארמי אובד אבי. כה יאמר ד' אלהי אבותינו ולא ייחד שם ד' דוקא על הכהן, כי שלמות המעשה גורמת שההשגה הפרטית מכרת כבר בעצמה את הדיעות האמתיות, לא רק מצד הסמיכות על הכהן המורה. והנה ביחש הדיעות עם המעשים ישנם שני דרכים. דרך אחד הוא שהמעשים יהיו נשמרים בכל תוקף והירות ביראת ד' תמימה וטהורה, מבלי נגע כלל אל האוצר של הדיעות ורעיוני הלב, כי

המעשים צריכים שיהיו כלולים ע"פ מרכז האומה המעשי, שהוא צריך שווי גמור באין חילוק כל דהו הגורם למחלוקת והתבודדות. אמנם שדה הרעיונות רחב הוא, והרבה פנים לתורה, לעבוד את ד' במקלות ממקור ישראל, כ"א ואחד כפי כחו ושכלו. ע"כ צריך שיהיה השיתוף שיש לכהן עם הבעלים הפרטיים בביכורים נגמרים בעודנו עסוק בהצעה המעשית בשעה שקורא את שם ד' על הכהן. וזהו דעת ר"י שקורא עד ארמי אבד אבי, ומשם משתתף עם הכהן במעשה התנופה. אמנם אח"כ ע"י אמירת הענין המענין את הרעיון – אז כ"א קובע ברכה לעצמו. כ"א כפי שכלו יהולל, ואין לשתף בזה ענין המעשה שתלוי בהוראה והסכמת ב"ד קבוע. ולפי פשטן של דברי ת"ק שאחרי גמר כל הפרשה היתה התנופה המשותפת בין הישראל והכהן, נראין הדברים שמ"מ המעשה פועל הרבה על המחשבה ועם הרכוש המחשבי, ראוי שישתמש גם בחלק המעשי שבו הכהן משותף, כי יש ג"כ דרך נכון שיפעלו לטוב ולרומם בכח העיוני על המעשים כולם. ועם התרוממו להשכיל בעיון כפי שכלו, יבא אח"כ להשתתף עם כה ההוראה לפרטי המעשים, אז ימצא בהם עצמם אוצר דעת רב. ע"כ נכון הדבר שאחרי גמרו ג"כ ההצעה העיונית, ישוב להיות משתתף עם הכהן במעשה התנופה. והדברים נוגעים אם יש מקום להשכלות עיוניות עם פרטי המעשים בהלכות ופרטי המצות, ובקשת עילה לפרטיהם בעיניו ז"ל הוא שבעיון ארוך. א"כ אין יד העיון מגעת כלל למעשים שבהם יש שיתוף לכהן אמנם כפי מחקי חכמים רבים יש לצייר אוצרות תבונה ודעת ד' בכל פרטי המצות בסוד ד' ליראיו. וכן מעין דברי חז"ל בענין טעמי תורה שמקים בעוה"ז קפויין יהיו לע"ל. וכמה מאמרים בזה מורים כן ולפ"ז יש יחס גדול לפרטי המעשים, עם הצד העיוני שבתורה ע"פ ההכרה העצמית. וראוי להורות ע"ז בהשתתפות עם הכהן במעשה אחר שכבר הקדים הצעתו בהכרת ההכרה המדעית שאם שהיא פרטית ותלויה בכ"א בפ"ע, היא כללית שהיא בטוחה שכבר יביא יושר המעשים שכל האומה תכיר את המאור האמיתי שבדיעות שאליהם פונה התורה בכונתה הכללית, כי נר מצוה ותורה אור.

והניחו בצד המזבח והשתחוה ויצא.

המזבח הוא אות הברית על האחדות הרוחנית. על שם ד' אחד השוכן בישראל. ע"כ היה קצף גדול על ב"ג וב"ר כשבנו מזבח אחר. ולאות שהאחדות המעשית תהיה לעולם הולכת שלובת יד עם ההתאחדות הרוחנית, שכמו שיהיו המעשים כולם מחזקים את דרך ד' בפועל בכלל האומה כן יחזקו את הדיעות הנשגבות שלה. אמנם תנאי הנצרך לבא מקיבוץ פרטים לאחדות שלמה במעשה ובעיון, הוא שלא יעמיד היחיד את פרטיותו בעיקר, בין בפועל בין במחשבה, כי כל הרעיונות המחשביים וכל המעשים צריכין להיות הולכים בעיקרם לטובת הכלל הגדול, בעיקר בין מצד הפעולות בין מצד הדיעות, ובוה ילך בדרך טובה ובאורח חיים בפועל, ושיג ארחות חיים בדיעות טהורות. וזהו שורש ההשתחוה המורה על הביטול של הערך הפרטי מול האור הגדול אור ד' הטוב לכל, שכבודו מלא עולם. ע"כ לתמם כל החזיון של הביכורים לכל הצדדים בצד המזבח והשתחוה ויצא.

בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא ומי שאינו יודע לקרות מקרין אותו נמנעו מלהביא התקינו שיהיו מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע. העיון הראשי להתכללות הכלל מכחות הפרטיות שהתגלה ע"י הביכורים במילואו, הקיף את כל צדדי

ההתאחדות, עד שלא הניח ג"כ את הנחת הכבוד ויתרון המעלה שהיה מקום ליחידים באומה להניח לעצמם לפי ערכם ברשות עצמם, וגם אותו החופש יניחו מידם באהבה כשיראו שבחן הכלל יביא לתוצאות לא טובות. ישנם עניינים כאלה שהם נעשים בדין תורה ע"פ מטבע קבועה, והנה כיון שהמטבע נקבעה כבר שולל מיחידים התגלות לבבם ע"פ ערכם והשקפתם הפרטית. אמנם כ"ז שלא הזיק הדבר אל הכלל כולו, טוב הוא שכל יחיד מצויין ימלא את הנהגתו בענייניו הרוחניים ע"פ מדתו לעצמו, אמנם כיון שבערך הכלל מאין מטבע שוה ומסויימת ירד הרוח ויבא למצב מורה ועזוב צריכה מטבע להיתקן. וכיון שנתקנה הכל חייבים לעבוד עבודת הכלל, גם אלה היחידים שלא הוצרכו לזה מצד עצמם, למשל התפילה, לפי המצויינים בעלי רגש ודעה, יותר היה לבבם קרוב להתמלא רגשי קודש אם היו מתפללים כמו קודם תקנת הנוסח כ"א כפי רוח בינתו ורגשי לבבו. אמנם למען הכלל שמבלעדי התפילה הקבועה היה יסוד התפילה נעזב לגמרי והוצרך הדבר לבא לידי חיקוק מטבע כוללת. ועכשיו שנתקנה חלילה ליחיד לפרוש מן הציבור. ואם תעלה על לבבו מחשבה שצמצום המטבע עושקת ממנו הרחבת הרגשת לבבו ע"פ רוחו, עליו להשכיל כי עבודתנו לצורך הכלל היא כוללת ג"כ כמו כל התנדבות גם את שאר רוחנו אע"פ שהיא הגדולה שבנדבות לאיש אשר רוח בו. ויפה נתגלה לימוד זה כאן בכיכורים, שכ"ז שלא בא הדבר למדה זו שמי שאינו יודע לקרות ימנע מהבאה בשביל שירצה לדמות עצמו להיודע, היה נכון חילוק המדות, ובודאי קורת רוח היא לבעל לב רגש שקורא בעצמו ומוציא אל הפועל רגשותיו הסוערות באהבת ד' ועזו בדיבור פה. אמנם כיון שנמנעו להביא, כבר יש צורך בענין מרכזי, אע"פ שמצמצם את הרעיון והרגש קצת אצל היודע, הנה תגדל שמחתו השכלית בידעו שבמה שהוא מחסר התגלות לבבו ברגש הוא עובד את עבודת הכלל ע"י שגם בעלי המעלה הנמוכה יבאו ויביאו ביכוריהם. התקינו שיהיו מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע. והיתה ההשואה הזאת אב להרבה דברים מוגדרים שכל חכם לב היה מצד עצמו יכול ללכת באורח יותר רחבה ע"פ מדתו הפרטית, אבל זאת היא הצדקה היותר נעלה ומדת הקדושה היותר רוממה שחייבים ראשי העם להתנדב בצמצום רוחני לפעמים לטובת הכלל הגדול, ובהשכילם את הטוב ביוצא מכח אחדות הכלל, הם עומדים כבר בצמצום על יסוד רחב המרהיב את הלב הטוב של החכם הרואה את הנולד וחפץ בשלום עם ד' הגוי כולו. שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך, למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, למען בית ד' אלהינו אבקשה טוב לך. העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב והעניים בסלי נצרים של ערבה קלופה, הסלים והביכורים ניתנים לכהנים. נפש האדם נמשכת אחר היופי, ע"כ יש מבא גדול ליופי והידור במצות שבזה יהיו הלבבות נמשכות להתעורר על ההוד הפנימי הנמצא בהם. אמנם ההכנות של היופי אינם מצויים ביד כל אדם, ע"כ זהו הדבר המסור לעשירים לעטר את ביכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב. אמנם כל מה שיוכל היופי לעשות להמשכת הלב יותר מזה תעשה האהבה הפנימית, שתמשיך חוט של חסד גם על דבר שאין בו יופי חיצוני. ע"כ העניים שאינן כחם לעטר המצוה ביופי חיצוני התאמצו להראות סימני האהבה הפנימית, בעמל גופם לפאר כהשגת ידם שיהיו סלי הנצרים של ערבה קלופה ונאה בערכה, ובהראותם נדיבות רוחם לתן גם הסלים עם הביכורים לכהנים והיה התגלות כח האהבה עומד במקום כח היופי החיצוני של עשירי העם.

ב

ליקוטים על עניני א"י

א

שואלים, במה זכה דורנו לגאולה. התשובה פשוטה היא, הוא זכה מפני שעסק במצוה היותר גדולה שבכל המצוות, במצוה השקולה ככל התורה כולה, מפני שהוא עסק בגאולת ישראל, ולא רק עסק, אלא הוא עוסק ויעסוק בלא הרף בגאולתו, וכח אלהי זה מרוממהו, ומשגבהו בישועה. גם כל אלה שעומדים מרחוק, או שמתנגדים לכל הפעולות המביאות את הגאולה הגלויה, גם הם בכלל הזוכים הם. מפני שעל ידי תביעותיהם, התוכן של התעסקות הגאולה מתבהר ומתברר יותר, ונעשה יותר וזך, יותר מאיר, יותר חיוני, ויותר ישראלי אמתי, יותר שואב ממקור החיים הטהורים המפכים ממקור ישראל, ממעין היוצא מבית ד', "יריין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם".

ב

אע"פ שיסוד אור החירות שורה הוא אך בארץ ישראל, בכ"ז אם עפ"י עצת ד' נדדנו בגולה, צריכים אנו להתרומם תמיד בתשוקה פנימית טהורה אל האור הטהור של החירות העליונה, וצפית הראיה של ארץ ישראל. ריצוי אבניה וחנינת עפרה, הם הם יתמכו את כחות נשמתינו להתעלות אל אותם המרומים של החירות המקודשה, שאינניות הוייתה מתגלה אך בארץ חמדה, גאון יעקב סלע.

ג

העזר של רוח הקודש על מעשה המצוות ועל התורה, לתלמודה, לשינונה, לגירסתה וסברתה, בעולם הוא ככל מקום, ובגלוי הוא רק בא"י. "אתה מבקש לראות את השכינה בעוה"ז עוסק בתורה בא"י". אמנם טהרת הגוף נחוצה היא להופעת האור של רוה"ק, וכימי עזרא בקשו לרכש להם את הסיוע של רוה"ק שיהיה מגלה את בהיקת אור המצוה, ע"כ תקן טבילה. אמנם אח"כ הושפל העולם, והוכרח הדבר לשאוב את הקיום ממעין יותר עליון, אור התורה בעצמה, שכל טומאות הגוף אינן יכולות לחוץ בפניה. "הלא כה דברי כאש נאם ד', מה אש אינו מקבל טומאה כך ד"ת אינם מקבלים טומאה". וצפיה לא"י ותשוקה לטהרת הגוף היא ג"כ משרה את הרגשת רוח הקודש באיזה בכואה כהה, שגם בה ישמח לב נשבר המצפה להושע. ומן המיצר אקרא יה ענני במרחביה. וכי אשב בחושך ד' אור לי, אור עולם באוצר חיים.

ד

מדריגת משה היא עליונה מארץ ישראל בתור ארץ קדושה כמיוחדת ומובדלה, שהיא דוחה מתוכה את התוכן החלוני שבכל ארצות הגויים. אמנם היא מותאמת רק למדריגת ארץ ישראל העליונה, שהיא סופגת לתוכה את כל החול ומקדשתו. וסגולה זו של קידוש כל החול שבעולם כולו, התפשטות קדושת ארץ ישראל בכל העולם דוקא על ידי כינוס כל העולם בצורתו הרוחנית לארץ ישראל, היא היתה כל שאיפתו וכל מגמת פניו בתפילותיו המרובות, עד שהכניס באמת בארץ ישראל את האוצר של כל הסגולות הללו. אבל מפני ירידת העולם מונחות בה כל אלה בגניזה עד אשר יצא כנוגה צדקה וישועתה כלפיד יבער.

ג

קריאות ומכתבים

א

כרוז למען תוצרת הארץ

אחים חביבים! כל דבר המחזק את כחו של ישראל בארצנו הקדושה הרי הוא כלול במצוה הגדולה השקולה ככל המצוות שבתורה, שהיא: ישוב ארץ-ישראל, חזקתה ובנינה. וכאשר כולנו יודעים שלא פחות ממה שכל הנדבות הבאות לשמה של המטרה הקדושה הזאת של ישוב א"י פועלות לטובת בנינו המקודש, יפעל השמוש התדירי רק בתוצרת אחינו בא"י לחזק את עצמדתנו בארצנו הקדושה. על כן הנני קורא לכל אח ואחות מבני עמנו: שימו לבבכם על גורלנו, ודעו והבינו מה ד' דורש מאתנו ביחוד בזמן הזה, שמצד אחד אנו רואים "עת לחננה", באה השעה שרוח חן ותחנונים לרצות את עפר ארצנו הקדושה ולחונן את אבניה הולך ומתאמץ בכל מחנות ישראל, ומצד השני הנה אויבינו יהמיו ומשנאינו נושאים ראש לחבל ולהרוס את כל משגב ישראל בכל קצות הארץ, והמנוס היחידי הולך הוא ומתבלט שהוא רק אחד: לשוב לערש קדשנו, מקום בית חיינו. ואיך זה נוכל לעמוד מרחוק ולא להשתתף בכל כחנו לעזרת בנין עמנו וארצנו ההרוס ע"י השמוש התדירי בתוצרת ארץ ישראל?

• התנכורת להשתמש בתוצרת אחינו בא"י תחוק ג"כ את האהבה ואת האהוה בכל שדרותינו, ותעזור לנו הרבה גם לרפואת הפצעים הרוחניים שלנו, ממקור החיים של האחדות והאהוה האמיתית של ישראל גוי אחד בארץ, הנושא מעולם ועד עולם את דגל ה' אחד ותורתו האחת הנצחית שהאירה ושתאיר כל מחשכי הגלות.

התחזקו להשתמש בתוצרת ארץ ישראל מעשי ידי אחינו, בוני חרבותיה, ונזכה כולנו לגאולה שלמה במהרה בקרוב.

אברהם יצחק הכהן קוק

(*"ההד" אדר תרצ"ד*)

• הדגשת המו"ל

ב

מכתב*

ב"ה יום י"ד לחדש תמוז תרצ"ד

לכבוד ועד הקהלה ומיסדי בית הכנסת הגר"א בשכונת מ"ש, תל אביב ת"ו

אחי היקרים!

בכל לבבי ונפשי, הנני משתתף בשמחתכם הקדושה בחגיגת הנחת אבן הפנה ליסוד בית הכנסת על שם רבינו הקדוש האור המאיר לכל בית ישראל קדש הקדשים הגאון החסיד כחד מקמאי רבינו התנא האלקי מרנא רבי אליהו מוילנא זצוקל"ה, וזכותו יגן עלינו ועל כל ישראל.

שמחת אמת היא זאת להתחיל כעת, בזמן התעוררותה של התחיה הלאומית והחפץ האדיר של בנין ארץ הקדושה אצל כל פזורי ישראל, להקים את השם הגדול של מאור התורה אשר האיר את מחשכי היהדות בכל ערכיה ובכל פנותיה, ואשר אהבתו לארץ ישראל היתה בלי מצרים. וכמו שמן השמים עכבו את הרועה הנאמן משה רבינו ע"ה מלבוא אל הארץ בפועל, בכל זאת בטוחים אנחנו שהשתוקקות הקדושה שבנשמת רעיא מהימנא לבוא לאר"י המתבטאת בתחנונותיו הגדולות, היא היא אשר נותנת כח ואומץ לכל הדורות והדור האחרון שלנו בכלל להתקשר בקדושת ארץ חמדה לבנותה ולהקים את שוממותיה, כמו כן הננו בטוחים בעז"ה שההתלהבות הקדושה והעליונה של רבינו הגאון החסיד האלקי רבינו אליהו זצ"ל, אותה שלא יצאה אל הפועל על ידי עכובים מן השמים בעת אשר לא הגיע הזמן להתחלת צמח ישועה של קץ המגולה לישראל, היא תשגבנו ישע בעז"ה לשוב לארה"ק בפועל ובמעשה עם כל אור התורה והקדושה האמתית כמו שהיתה בשאיפתו הנמרצה של רבינו הגדול החסיד והקדוש זצ"ל, נבג"מ, וכלנו יחד נזכה להיות ששים ושמחים בבנין שלם בבא המבשר אליהו הנביא לאמר לציון "הנה ישעך בא וגואלך קדוש ישראל", הנה הוא משיב לך את הודך והדרת קדשך, כבא לציון גואל צדק במהרה בימינו אמן. כנפשכם היקרה ונפש אחיכם המשתתף בשמחתכם בכל לב ונפש בצפיית ישועה קרובה וגאולה שלמה במהרה בימינו אמן סלה.

החותם בכרכה נאמנה ואהבה רבה מהר הקודש מירושלים
הק' אברהם יצחק הכהן

הערה בסוף הדף

* מכתב גלוי זה נמסר אז ברגשי עוז ותעצומות אהבת קודש לי הח"מ בגילה ושמה"א, וז"ל והימים טרם הגיעו ימי בין המצרים של זמן חורבן בית מקדשינו כודאי ראוי לשמוח בבנין בית מקדש מעט זה, והיה רצון כו' שיבנה ביהמ"ק ב"ב, ותן חלקנו בתורתך ושם נעבדך בראה כימי עולם וכשנים קדמוניות.

אליהו בהר"א לנדא
נכד הגר"א זל"ה

(א) גילה על דבר תמידי, ושמחה בדבר שנתחדש רבינו, משלי כ"ג כ"ד

ג

ב"ה. ירושלם, י"ד שבט תרפ"ז

כבוד ידידי הרב הג' החו"ב זך הרעיון

ונקי הדעת, מו"ה אהרן יצחק זסלנסקי שליט"א.

שלו' וברכה.

הגיעני קונטרסו בהערותיו היקרות על אגרותי הנדפסות, ואפריון אמטיי' על אשר שת לבו לעיין בדברי, אשר אקוה שכל ת"ח ישר דעה ימצא בהם תועלת בעה"י. ע"מ שהעיר במכתב ג' בחילוק שבין הבבלי והירושלמי מפני השפעתה של אור הנבואה שהיא תמיד מופיעה באיזה מדה בא"י, גם על גופי ההלכות והגיונות סברותיהן וק"ו על האגדות, משינוי הנוסח ע"ד החסידים הראשונים שהיו שוהין ג' שעות בכל תפלה, שבבבלי ל"ב, ב איתא הלשון תורתן משתמרת ובירושלמי ברכה נתנה בתורתן, כך הן

הדברים. ואמרתי זה כבר בתוס' גדר הנבואה ורוה"ק המופיעה על העוסקים בתורה לברר ספיקותיהם ולהרחיב דעתם כשיש להם כבר אחיזה בתורה. ומשו"ה נאמר בתמורה שם ט"ז דר"י אמר שלשת אלפים הלכות נשתכחו, ובמתניתא תנא שלש מאות, מפני שנשתכחו ההלכות עם שרשיהן, וההצעות התורניות הצריכות לסעד שלהן, ממקומות דומים, והשאלות ההגיוניות הלא הן עשר במספר בהקפת כל הגדרים, ע"כ אע"פ שהנקודות היו רק שלש מאות, בהכרח נשתכחו ענינים טובים פי עשר לכל נקודה שזה גרם שגם בסיוע של אור רוה"ק בא"י לא היה אפשר לפתור הדברים עד שבא עתניאל בן קנז והחזירן כפלפולו. וזהו ענין של ברכה, שהיא חלה תמיד על דבר שיש בו מציאות להיות הולך ומוסיף כידוע מד' הט"ז באור"ח ראש סי' תר"ע עפ"ד הוזהר, דוקא תורת א"י ברכת רוה"ק מצויה בה, וזהו מה שכ' בזהר רות: על הגאולה ועל התמורה, גאולה דא תלמוד ירושלמי תמורה דא תלמוד בבלי, מפני שהופעת קדושה מאוצר רוה"ק להוסיף פירות על ידה בתורה, מיוחדת רק לא"י, ואם היא נמצאת במקרה גם במקום אחר היא בגלל אר"י, וכד' הכוזרי בעיקר הנבואה שחל בה או כעבורה, וכשם שבתמורה קיי"ל אין תמורה עושה תמורה, כפ"א דתמורה מ"ה, שרק הקדש עושה תמורה ולא תמורה, הרי שאין בכח הקדוש שבא בכלי שני להשפיע קודש לענפיו עזה, ה"נ עיקר תורה במקור קדושתה היא בא"י, ואין תורה כתורת אר"י, ויש בה מסגולת כלי ראשון להשפיע אור רוה"ק, עד כדי עזרה מעשית לנתוח הלכה, בצירוף השכל הלמודי, כי הקודש היסודי מחלק שלל לאגפיו, מה שא"כ תורת חו"ל היא במדרגת קדושת תמורה מצד ערך רוה"ק הגנוז בתורה, ואי אפשר שתשפיע ג"כ מדה זו עד כדי חדוש הלכות מכהה, כהא דאין תמורה עושה תמורה. וכל מה שאמרו ע"ד תלמוד בבלי סנהדרין כ"ד הושיבני במחשכים, ובגין דיתבי בארעא חשוכא אמריתו שמעתא דמחשכין, הוא רק ביחש לאותה העזרה שנקודת רוה"ק בסגולתה מופיעה בא"י, אבל ביחש למתת אלקים של השכל בתורה לפי היגיעה זאת היא ברית כרותה לישראל בכל מקום שהם, ויגעתי ומצאתי תאמין.

ד

ב"ה, ירושלים ת"ו, יום כ"ז לחדש שבט תר"פ
לכבוד רב רחמיאמי, הגאון הגדול, פאר הדור, אוצר תורה יראה וחכמה,
מו"ה ישראל חיים דייכעס שליט"א, רב דק' ליעדז יצ"ו,
ולכל אשר לו, שלום וברכה מקדש.

אחדשה"ט באהבה רבה!

הפתיעני כבוד הדר"ג באור יקרת גליונות הקדש מספרו הגדול "דרשות מהרי"ח" ונתמלא כל הבית אורה, ... והנה בתשובת חת"ס יר"ד סס"י רל"ג חתם בדבריו אשר שלח לאה"ק להגאון החסיד רבי עמרם ז"ל בלשון קדשו "ואולי לכשיגיעו הדברים לארץ נכונה יתעלו ויתקדשו פי שנים בחכמה ובתבונה וכדעת ובכל מלאכה, ועד"ז נתעלה תלמוד בבלי על הירושלמי, אחר שנתקבל שם, והיתה הרוחה בדין ובהלכה", ושיחת קדש זו ודאי צריכה תלמוד, ואנו למדים ממנה שאור התורה היוצא מפי תלמיד חכם גדול בארצות הגולה, בהיותם מתקבלים בקדש מוסיפים הם אורה וצהלה, וסגולת קדש מאירה בהם באור תורה, בתוס' ברכה. והדברים מבוארים ע"פ דברי הגמ' סנהדרין ל"ה א', בטעמא שאין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט משום דמינשו טעמייהו עד חד בשבת או עד אחר יו"ט, ואע"ג דשני סופרי הדיינין עומדים לפנייהם וכותבים דברי המזכים ודברי המחייבים, נהי דבפומא כתבין, ליבא דאינשי אנשי, ולשון הר"ח הוא: נהי דכתבי טעמי

דנפקי מפומייהו, טעמא דבליבא מינשי. הרינו רואים שאי אפשר לגלות בכתב את כל עומק הרעיון וטעם הסברא אשר תנוח בלב נבון. והנה אין שום ספק בדבר שאעפ"י שאין בינת הלב הפנימית מתגלה בכתב, ובכ"ז יש בודאי בתוך הכתב אשר כתב איש חכם השפעה גנוזה מיסוד הטעם הפנימי שבלב, אותו טעמא דליבא, ובודאי שהערך של אותו הטעם הגנוז במעמקי הלב גדול ונעלה הוא לאין חקר, עד אשר הוא היסוד העיקרי גם בחקור דין ומשפט, ומפני החששא של שכחתם אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט, וטעם זקנים זה הוא יסוד החן והחכמה המופעת על אורה של תורה, שהיא עלולה להתברך מיסוד הקדש של אוירא דארץ ישראל המתכים, ונמצא שהתקבלות הדברים בארץ חמדה, וביחוד בעיר קדשנו ותפארתנו תתן פריה פרי קדש הלולים להזריח יותר את האור הצפון בלב חכם לב המחבר, גם מאותו החלק הצפון אשר אין בכח העין לגלות את מעמקי הלב והגיון הבינה אשר חכו כיון הטוב הולך למישרים.

ובברכתי זאת ההולכת ממכון הקדש, מעיר חמדת משושנו וכלולת תפארתנו, ירושלים עיר הקדש תובב"א, אברך בכל לב את הדר"ג שיאירו דברי קדשו ויתמימו, ויזריחו ביקרת תפארתם כערכם המרומם והנקדש, אשר במעמקי לב חכם לבב וגדול בישראל הדר"ג שליט"א. וספרו הנעלה ימצא את ערכו בעולם כראוי לו, והיה זה שלום וברכת עולמים באהבה נאמנה, כנה"ר ונפש ידי"ע דוש"ת באהבה רבה, המצפה לתשועת ה' על עם קדשו ועל חבל נחלתו, על עירו ועל מקדשו והיכלו, במהרה בימינו בקרוב.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק.

(בהקדמה לדרשות מהר"ח)

